

Korkülönbség a párkapcsolatokban

Tartalomjegyzék

ABSZTRAKT	3
1. BEVEZETŐ	4
2. ELMÉLETI HÁTTÉR	5
2.1. A párválasztás elméletének általános megközelítése	5
2.2. Korkülönbség a párkapcsolatokban	9
2.3. Korkülönbség a párkapcsolatokban – idős férfi a fiatal nő mellett	13
2.4. Kollúzióelmélet	16
3. HIPOTÉZISEK	19
4. MÓDSZER	20
4.1. Vizsgálati csoport	20
4.2. Vizsgálati eszközök	21
4.3. Eljárás menete	26
5. EREDMÉNYEK	27
5.1. Alapstatisztikák	28
5.2. Az első hipotézisre vonatkozó eredmények	29
5.3. Második hipotézis eredményeinek vizsgálata	33
6.1. Harmadik hipotézis vizsgálata – a Közös Rorschach Vizsgálatok elemzése	35
5.5. Korkülönbséggel kapcsolatos nehézségek a párkapcsolatban	41
5.6. A negyedik hipotézisre vonatkozó vizsgálat	42
6. EREDMÉNYEK ÉRTELMEZÉSE	43
7. ÖSSZEFOGLALÁS, KITEKINTÉS	49
IRODALOMJEGYZÉK	51
Mellékletek	54

Absztrakt

A kutatás a nagy korkülönbség tematikájával foglalkozik, kvantitatív és kvalitatív szempontból. 12 nagy korkülönbséges és 10 elenyésző korkülönbségű pár összehasonlításán alapuló vizsgálatunkban párkapcsolati interjút, Közös Rorschach Vizsgálatot, Szülői Bánásmód kérdőívet, Giessen tesztet és Párkapcsolati Elégedettség tesztet vettünk föl a vizsgált személyekkel. Az eredmények jelentős eltérést mutatnak a szülői bánásmód tekintetében, továbbá a dominanciaviszonyok is eltérőnek mutatkoztak a két csoport között. A Közös Rorschach Vizsgálat segítségével a korkülönbséges párkapcsolatok működéséről exploratív jelleggel kaptunk új információkat.

kulcsszavak: *korkülönbség, párkapcsolat, interakció-dinamika, Közös Rorschach*

1. Bevezető

„A férfiak nem képesek különbséget tenni a szerelem és a sóvárgás között, a nők meg összetévesztik a biztonság iránti vágyukat a szerelemmel.”

/Ismeretlen filozófusnő a XXI. századból/

(Lukács, 2004)

A párkapcsolat emberi létezésünk egyik alapmintája (Bagdy, 2002), a legtöbb emberben megtalálható az intimitásra, ezáltal a párkapcsolatban élésre való igény. Manapság egyre gyakoribb jelenség – mind a globalizáció, mind a társadalmi rétegek és korosztályok közötti átjárás rugalmasabbá válása révén – hogy a férfiak és nők olyan partnerrel kötik össze életüket, aki korosztályban „nem illik” hozzájuk, egy másik generáció tagja. Nem ritka az sem, hogy a két partner között 20, vagy akár 30 évet meghaladó a korkülönbség. Természetesen nem beszélhetünk új jelenségről, a történelmi időkbe, például a középkorba visszatekintve láthatjuk, hogy a jelenség ugyanúgy előfordult, sőt mi több, megszokottnak számított. A családok gyakran adták fiatal lányukat érettebb férfiakhoz, akár társadalmi pozíció megerősítése végett, akár pénzszerzés okán. Bár a jelenség megmaradt, a világ azóta megváltozott, a legtöbb kultúrában a párválasztás szabadon történik, a külső személyek kisebb beleszólásával. Így már beszélhetünk arról, hogy vajon mi indíthat, mi motiválhat valakit arra, hogy nála jóval idősebb, vagy jóval fiatalabb párt válasszon magának? Az utca emberét megkérdezve valószínűleg csak egy vállrándítást kapnánk: „biztosan csak a pénzére hajt” vagy „a szex miatt vannak együtt”. Kutatói szemmel nézve nem zárható le ennyiben a kérdés, személy szerint fontosnak érzem, hogy a motivációs és dinamikai szempontok kellő mértékű tudományos figyelmet kapjanak. Mert bár számos – főként pszichoanalitikus megközelítésű – elmélet született a jelenségekről, egyik sem foglalkozik mélyebben és kimerítően a témával.

Kutatásomban azt a kérdést járom körül, hogy mennyiben befolyásolja a szülői bánásmód, viselkedés a párválasztás ilyen irányba alakulását, valamint azoknak a párkapcsolatoknak a dinamikájával foglalkozom, amelyekben a férfi legalább 10-15 évvel idősebb partnerénél.

2. Elméleti háttér

2.1. A párválasztás elméletének általános megközelítése

Ahogy korábban a bevezetőben is említettem, Bagdy (2002) értelmezésében a párkapcsolat életünk, létezésünk egyik alapmotívuma. Erikson (1991) szerint a fiatal felnőttkor beköszöntével megjelenik az intimitásra való igény, ezzel párhuzamosan a szerelmi partner keresése is. Alapvető lelki szükségletekről beszélhetünk tehát, az intimitás, az önfeltárás és a biztonság igényével. Azzal kapcsolatban azonban, hogy a párválasztás milyen szempontok és igények mentén megy végbe, számos elmélet született. A továbbiakban ismertetem a legfontosabb elképzeléseket.

Forgács (2003) elmélete szerint a párválasztás a közelség, ismerősség elvén történik: a gyakran emlegetett „hasznos hasonlónak örül” mondáshoz hasonlóan olyan partnert választunk magunknak, akivel kulturálisan, társadalmilag, korosztályban és személyiségjellemzőkben is hasonló tulajdonságokkal rendelkezik, mint mi. Ebben az esetben bontakozhat ki igazán a kapcsolat, s érhet el a legnagyobb intimitás fokára. Buda és Szilágyi (1988) könyvükben négy fő elméletet sorakoztatnak fel a párválasztással kapcsolatban.

Az első a kiegészítő szükségletek elmélete, mely Winch (1958) nevéhez kapcsolható. Teóriája szerint erős szerelmi kapcsolat abban az esetben alakulhat ki a két fél között, ha személyiségük valamilyen lényeges lélektani dimenzióban eltér egymástól. Az elmélet szerint a kiegészítés által a partnerek személyisége erősebbé válik. Winch szerint alapvető emberi vágy az, hogy a személyiségéből hiányzó tulajdonságokat egy másik személy – jelen esetben a partner – által pótolja. Így jön létre egy új egyensúlyi állapot a két fél között, melyben a hiány betöltése alkotja a fő kapcsolatot a két fél között. Ezen elmélet kereteibe könnyedén beilleszthetőek az olyan párkapcsolatok, melyekben az egyik fél például domináns, uralkodni vágyó, míg a másik alárendelődő; az egyik introvertált, a másik extravertált. A nagy különbség esetén úgy gondolom, az elmélet alapján az idősebb fél számára a fiatalos lendület, energia; a fiatalabb számára pedig a megbízhatóság, érettség, nyugalom és biztonság lehetnek vonzó tulajdonságok.

Egy másik elgondolás a sajátos igények elmélete. Eszerint a személyiségfejlődés során megeshet, hogy alapvető lélektani szükségletek maradnak kielégítetlenül, vagy épp telítődnek túl. Ennek következtében a személy később párkapcsolataiban azokat a partnereket választja,

akik feltevése szerint ezeket a szükségleteket kielégíteni képesek. Az elmélet hiányossága azonban, hogy túláltalánosításával minden végleletet magyaráz: az érzelmi biztonság a kapcsolatokban például ugyanúgy lehet a következménye annak, hogy a személy ezt korábbi életében nem kapta meg, mint annak, hogy a személy érzelmi biztonságban nevelkedett föl.

A harmadik elmélet a szülőimágó keresésének elmélete. Lényege, hogy a személy az ellentétes nemű szülő tulajdonságait, illetve a szülővel való jó, vagy éppenséggel rossz érzelmi kapcsolati minta ismétlődését keresi. Az ember így anyja vagy apja képére választ párt, s szerelme attól függ, hogy a másik mennyire képes megtestesíteni azokat a tulajdonságokat, melyekkel az ellenkező nemű szülő is bír. Egyes kutatók véleménye, például Kagan (említi Buda, 1988) szerint az anya szerepe, illetve az anyával való viszony a meghatározó faktor lehet mindkét nem párválasztásában. Ez az elmélet a pszichoanalitikus irányzat megközelítéséből építkezik, mely a későbbiek során ismertetésre kerül. Az elmélet alapja az a feltevés, hogy a szülőknek, a szülő bánásmódnak nagy hatása van a személyiségfejlődésre, s az azonos nemű szülővel való azonosulás befolyásolja a későbbi párkapcsolati mintákat, az abban betöltött szerepeket is.

A negyedik fontosabb elmélet a kompenzáló személyiségzavar elmélete, mely a kiegészítő szükségletek és a szülőimágó teóriáját egyaránt magában foglalja. Az elgondolás szerint a személyiség fenntart egy mély, jellegzetes strukturális szorongást, mely akkor tud elcsitulni, ha a személy olyan partnert talál, akinek a viselkedése segítheti ezen konfliktusok elfojtását, illetve ellensúlyozását. Például egy önálló, éretlen személyiség olyan partnert keres magának, aki még függőbb, így irányíthatja és ellenőrizheti folyamatosan, kompenzálva ezzel saját szorongásait. Ez az elmélet nem csak a neurotikus kapcsolatokra igaz, bizonyos mértékig vonatkoztatható a „normális”, kiegyensúlyozott kapcsolatokra is.

2.1.1. Mélylélektani megközelítés

A pszichoanalízis legnevesebb képviselője, Freud szerint a párkapcsolati választás legnagyobb részt attól függ, hogy a libidó, azaz az ösztönenergia a kielégülési törekvések során milyen ellenállásra talál (Freud, é.n., idézi Szilágyi, 2006). Freud elképzelésében a felnőttkori párkapcsolati- és szexuális magatartás, illetve ezek problémái kisgyermekkori traumákra vezethetők vissza, illetve a gyermekkori kötődésre, s az ennek kapcsán kielégítetlen feszültségekre. Ezen készletek alapján a párválasztás történhet úgy, hogy az egyén önmagához hasonlót keres (pl. narcisztikus választási szükséglet esetén), de keresheti a szülőimágót is, melyhez a feldolgozatlan incesztuózus-ödipális készletek vezethetnek.

Kereshető továbbá az egyént kiegyenlítő rész is a másikban, így pl. az egyén kiegészítheti magát a másik által egy erős szuperegóval, de akár énvédő, vagy bizonyos elhárító mechanizmusok jelenléte is értékes lehet a partnerben.

Jung (1927), a kor szellemiségéhez képest modern elképzelése szerint a párválasztás a szülőkre, és a hozzájuk való kötődés erősségére vezethető vissza, ezek a tényezők tudattalanul befolyásolják a választás folyamatát. A kapcsolat úgy jön létre, hogy a férfi animáját, a nő pedig az animuszát projektálja a másik félbe, s tulajdonképpen az animájukat/animuszukat szimbolizáló emberrel esnek szerelembe. Mivel idealisztikus projekcióról beszélünk, a másik fél közelebbi megismerése, illetve az együttélés a kapcsolatot megingathatja, belső konfliktusokat okozhat. Az összhang, a harmonikus párkapcsolat tehát úgy jöhet létre, ha a nem tudatos motívumok tudatossá válnak, s a kezdeti látszatazonosulás megszűnik. Ehhez fontos, hogy a személyben meglegyen az a képesség, hogy elfogadja a partnerét olyannak, amilyen az valójában (Soltész, é. n.).

Adler (1927, idézi Szilágyi, 2006) megközelítése a szociálpszichológiai nézőponthoz közeledik: elmélete szerint a párkapcsolat feladata az igazi közösség kialakítása a két fél egyenlő részvételével. A partnereknek le kell győzniük a csökkentértékűségből származó felülkerekedési törekvéseiket ahhoz, hogy harmonikus kapcsolatban élhessenek egymással.

2.1.2. Empirikus kutatások a párválasztás témájában

A párválasztás témáját kutató pszichológusok gyakran teszik fel a kérdést maguknak: mi a jó párkapcsolat titka? Mi teszi elégedetté a pár tagjait, és mi vezet ahhoz, hogy egy párkapcsolat megromoljon? A témával foglalkozók egyre inkább szükségét érzik, hogy stabil nézőpontot kapjanak arról a jelenségről, ahogyan a partnerek egymást formálják, illetve arról, hogyan építenek ki közösen egy párkapcsolatot. Elsősorban arra próbálnak választ adni, hogy milyen jellemzők állhatnak összefüggésben a kapcsolattal való elégedettséggel. Kelly és Conley (1987) feltételezése alapján a legtöbb kutató abba az irányba indult el, hogy interperszonális kapcsolataink minőségét nagyrészt intraperszonális értékeink határozzák meg. Bár a személyiség mérésére több eljárást is ismerünk, a személyiségek hasonlóságát és a párkapcsolati elégedettséget vizsgáló kutatásokban leggyakrabban a Big 5 mérőeszközt alkalmazzák (Costa, McCrae, 1985). Számos kutatás jutott arra az eredményre, hogy a párkapcsolati elégedettséggel összefüggésben áll a Big 5 neuroticizmus és extraverzió faktora, ezek negatívan korrelálnak az elégedettséggel. Pozitív korreláció lelhető fel azonban pl. a nyitottsággal (Robins et al., 2000). Gattis és munkatársai (2004) arra a kérdésre keresték a

választ, hogy a személyiség hasonlósága mutat-e összefüggést a párkapcsolati elégedettséggel, illetve bejósolja-e azt. Avagy tényleg igaz a régi latin mondás: „*simili similibus gaudet*”, azaz a hasonló a hasonlónak örül, vagy a párkeresés pusztán random választásokon alapul? Korábbi kutatások rámutattak, hogy a házastársak a házasság éveit folyamatosan egymáshoz csiszolódnak, s így nagyobb valószínűséggel hasonlítanak egymáshoz számos személyiségvonásban, s talán a párkapcsolati elégedettség is a hasonlóság eredménye lehet (Houts et al, 1996). Gattisék kutatása (2004) párterápiára járó és egészséges párokat hasonlított össze, személyiségvonásaik és párkapcsolati elégedettségük tekintetében azzal a feltevessel, hogy a boldogtalan párok személyisége kevésbé hasonlít egymáshoz. Az eredmények nem mutattak összefüggést a két jelenség között, így megállapítható, hogy a személyiség hasonlósága nem feltétlenül jár együtt a párkapcsolati elégedettséggel, illetve a különbözőség nem feltétlenül vezet elégedetlenséghez. Ez az eredmény kutatásom szempontjából azért fontos, mert a párkapcsolati elméletek között jelenleg uralkodó hasonlósági hipotézissel szemben ezen eredmények által is nagyobb létjogosultságot nyernek az olyan kapcsolatok, ahol nagy a különbség a két fél között – hiszen ez eleve egy óriási szakadékot teremthet a partnerek között.

A témában született számos kutatás egyike (Luo & Klohnen, 2005) is alátámasztotta a fent említett kutatás megállapításait: eredményeik szerint a párok tagjai valóban nem személyiségükben, sokkal inkább attitűdjeikben mutatnak hasonlóságot egymással, mint pl. a neveltetés kérdése, a vallás, a politikai nézőpontok. Az általuk vizsgált párok olyan alapvető tulajdonságokban is hasonlítottak egymáshoz, mint például az általános intelligencia, vagy éppen az életkor. Meghökkenítő eredményként felmerült azonban, hogy a párkapcsolati elégedettség inkább a személyiség-dimenziókhöz, mint az attitűdökhöz köthető.

A kompatibilitás-elméletek egy másik leágazásaként rendelkezésünkre állnak olyan adatok, melyek más szempontból vezetnek vissza a személyiségjellemzőkre a párválasztást. Az elmélet szerint (Klohnen, Mendelsohn, 1998) azok az emberek, akiknek szelfjük és ideális szelfjük kongruens egymással, olyan partnert választanak, akik személyisége hasonlít a sajátjukhoz, míg az alacsony megfelelés szelf és ideális szelf között ahhoz vezet, hogy az illető párjának személyisége többnyire lényegesen eltér a sajátjától. Ebből az a kézenfekvő következtetés vonható le, hogy azok az emberek, akik elégedettek személyiségükkel, másokban is saját személyiségjegyeiket keresik – a kompatibilitás elméletnek megfelelően. Azok a személyek pedig, akik elégedetlenek önmagukkal, inkább komplementer személyiségű partnert választanak (Block, Robins, 2003). A két szerző megközelítése szerint tehát a komplementer és hasonlósági elméletek inkább kiegészítik, mint kizárják egymást.

Zentner (2005) kutatása nyomán arra is fény derült, hogy az emberek az „ideális társ képét” keresik lehetséges partnereik körében. Minél elégedettebb valaki a partnerével, annál inkább idealizálja őt, ezáltal is közelítve a róla kialakított képet az elképzeléseikben létező ideális partner képéhez. A párkapcsolatukkal tehát azok az emberek elégedettek leginkább, akik partnere leginkább megközelíti az ideális társ képét.

A kérdéskörnek komoly evolúciós vonatkozása is van: akár a hasonlóságot, akár a különbözőséget pártoló elméletekről beszélünk, a párválasztásnak fontos szociális és genetikai következményei vannak (Thiessen et al., 1997, idézi Luo és Klohn, 2005). Egy genetikailag örökölhető személyiségvonásban hasonló szülők gyermekei sokkal inkább hasonlítani fognak szüleikre és egymásra, melynek – génállományuk fennmaradása, túlélése szempontjából, valamint saját- és gyermekeik fejlődésében – hatalmas jelentősége van.

Akárhogyan is, a korkülönbség teremtette szakadék ellenére ezek a kapcsolatok mégis tartósak, időt állónak bizonyulnak. Bár a témakör szűkülöködik az empirikus kutatásokban, mégis ismerünk a témában született elméleteket.

2.2. Korkülönbség a párkapcsolatokban

2.2.1. Pszichoanalitikus megközelítés

A pszichoanalízis gondolati alapjait Sigmund Freud fektette le. Személyiségelméletéből levezethető a későbbi párválasztás szülőimágó-elmélete.

Freud pszichoszexuális fejlődéselmélete egyfajta érési felfogásmódot testesít meg. Szerinte a legutolsó fejlődési stációban, a genitális szakaszban válik az immáron fiatal felnőtté arra, hogy beteljesítse ön- és fajfenntartó, biológiai eredetű parancsait.

Freud és követői az ödipális, illetve lányok esetében az Elektra-komplexusra vezetik vissza a későbbi párválasztás alakulását (Lukács, 2004). Az ödipális szakaszban a gyermek felfedezi saját nemét: a fiúk ráébrednek péniszükre, a lánygyermekek pedig annak hiányára. A konfliktust az képezi, hogy a gyermek vonzalmat kezd érezni ellenkező nemű szülője iránt, az azonos neművel pedig rivalizálni kezd. A konfliktus feloldása Freud szerint akkor lehetséges, ha a gyermek képes elfojtani vonzalmát az azonos nemű szülő felé, az ellentétes nemű felé pedig az ellenséges érzéseket (Cole, 2006).

Freud szerint az ödipális konfliktus készletései újra előtörnek az iskoláskor hajnalán, ekkor a fiatalnak a régi konfliktust az új környezethez, az új társas körülményekhez alkalmazkodva

kell feldolgoznia. Kamaszokkal foglalkozó pszichológusok számos képviselője számol be olyan páciensekről, akik álmukban szexuális jellegű élményeket élnek át az ellenkező nemű szülőjükkel, s ez gyakran rémítő a számukra (Cole, 2006). Mindemellett ez egy teljesen normális és elfogadott jelenség, azonban ha az ödipális konfliktus lezárása nem megfelelően történt, úgy olyan késztetések törhetnek elő a leánygyermekből, melyek arra késztethetik, hogy partnerének egy nála jóval idősebb személyt válasszon, aki pótolni tudja számára a gyermekkorából hiányzó apafigurát (Rohde-Dachser, 1990).

Hasonlóan a freudi pszichoszexuális fejlődés további szakaszaihoz, az ödipális szakasz konfliktusa is csak akkor válik problémává (azaz komplexussá), ha a szakasz feladata nem oldódik meg rendesen, ha elakadás történik.

Rohde-Dachser szerint (1990) a kurrens pszichoanalitikus irodalom elhanyagolta az ödipusz- és elektra-komplexus kritikai feldolgozását. Ez alól kivétel saját közleménye, mely a leány elektra-komplexusával foglalkozik, s annak a gyermek életében betöltött szerepével. Rodhe-Dachser elméletében az elektra-komplexus időszaka a lányok számára a női identitás megszerzésének egyik legfontosabb állomása. Elképzelése szerint a szakasz a nők heteroszexuális tárgyválasztásának megkezdésének színtere. A női identitás kialakulása már a születéstől fogva jelen van, az analitikus megközelítések szerint azonban a fiatal lány csak két-három éves kora körül szembesül azzal, hogy a fiúhoz képest „hiányos felszereltséggel” rendelkezik, azaz nincs pénisze. A felismerés hatására a kislányok a péniszt birtokló édesapa felé fordulnak, s „mint biztos kikötőbe, beveznek az ödipális komplexusba” (Lukács 2004, 49. old.)

Rohde-Dachser (1990) felhívja a figyelmet arra, hogy egyre gyakoribb jelenség a „gyermeklány-lét fixálódása”, azaz amikor a lány megmarad az apa szelfobjektjének pozíciójában. A jelenség kialakulásában a lánynak és az apának a viselkedése egyaránt fontos szerepet játszhat. A lány oldaláról a fixációt több esemény is előidézhetheti: lehet az ok egy traumatikus csalódás az apában, amellyel a leány képtelen megküzdeni, s emiatt elhárításként fenntartja a gyermeki pozícióját ahelyett, hogy – a megfelelő fejlődési szakaszban – gyásmunkával maga mögött hagyhatná azt. A traumatikus csalódás több okból származhat: lehet az apa túlkorlátozó, a leányt gyermeki létben tartó figura; viselkedhet érzelmileg ridegen; de az édesapa korai elvesztése is komoly megrázkódtatást okozhat. Mindezen események következményeként a felnőtt nő később hajlamos lehet arra, hogy párkapcsolataiban apját pótló tárgyakat válasszon, így válhat ugyanúgy a választott férfi szelfobjektjévé, ahogyan korábban ezt az apjával kapcsolatban is megélte, vagy meg kellett

volna élnie. A jelenség másik gyakori megoldása, amikor a nő partner nélküli, aszexuális, gyermeklányi létet fenntartva éli életét.

Mindebből következik, hogy az ödipális konfliktus nem megfelelő feloldása elvezethet ahhoz, hogy a leánygyermek aparögzültté váljon. Viselkedéses jegyekben a jelenség abban nyilvánul meg, hogy a leány apjához nem csak személyiségben, de korban is hasonló partnert választ. Hiba lenne azonban kizárólagosan a pszichoanalitikus gyökerekre támaszkodni a jelenség magyarázatában. Az idősebb férfiak, mint intim partnerek preferálása nem csupán fixáció eredménye lehet, de a biztonságkeresés jele is. Lukács (2004) könyvében arról ír, hogy az idősebb partner választásáért nem csupán a rosszul megoldott ödipális konfliktus lehet felelős, hanem a biztonság keresése is, bár a két dolog nem zárja ki egymást.

Egy megelőző kutatásban (Hátszegi, 2011) mégis azt találtam, hogy az ödipális konfliktus rossz megoldása esetén, az idősebb partnert választó nők szenzoros élménykeresőbbnek mutatkoznak, feltehetőleg kihívást látnak egy idősebb férfivel való kapcsolatban. Az eljárás során olyan serdülőkorú lányokat vizsgáltam, akik középkorú, vagy annál idősebb férfiakkal éltek párkapcsolatban. A kutatás többek között a szülői bánásmódra és a szenzoros élménykeresésre is kitért. Az eredmények azt mutatták, hogy a fiatal lányok azokhoz a társaikhoz képest, akik velük kortárs partnerrel létesítettek párkapcsolatot, a Zuckerman-féle szenzoros élménykeresés minden alsókálján szignifikánsan magasabb értékeket szereztek. Ennek okát abban láttam, hogy a sokszor elhanyagolt, „szeretetszegény” családi háttérrel rendelkező lányok ezáltal próbálják a külvilág számára közvetíteni azt az igényüket, hogy figyelemben és szeretetben részesüljenek.

Fontos problémakör a társadalom hozzáállása az apakomplexushoz, melyről Kast (1998) nyilatkozik könyvében. Szerinte a hagyományos társadalom nem segíti a leválást az apakomplexusról. A feminista, női egyenjogúsági mozgalmak ellenére egy nő továbbra is akkor tölti csak be társadalmi szerepét, ha áll mellette egy férfi, az pedig elhanyagolható szemponttá válik a társadalom számára, hogy kifejlődik-e közben a nő saját identitása. A társadalom a szerző szerint azt sugallja a fiatal lányoknak, hogy csak akkor lehetnek „normális” nők, ha nem rendelkeznek saját éntudattal, hanem a férfi – barátja, élettársa, férje – kölcsönözzön számára identitást. Ez a női-férfi viszonyra vetítve azt eredményezi, hogy a férfi adja meg számára az önmagával való egység érzését, ezáltal meg is határozhatja, elő is írhatja számára, hogyan viselkedjen, hogyan nyilvánuljon meg és hogyan érezzen. Kitörni nehéz, hiszen egy saját elképzelései szerint élő nő „elférfiasodik”, nem lesz igazi nő többé a férfiak szemében. Amikor tilos a leválás a szülőről, akkor fordulhat elő, hogy a fiatal később,

más emberekkel való kapcsolatában hasonlóan szubmisszív magatartást mutat, illetve a szülői rendszerből származó hiányosságokat igyekszik pótolni a partnere segítségével.

2.2.2. Kutatások a témában – a nagy korkülönbség evolúciós előnyei és hátrányai

Az evolúciós megközelítés (Bereczkei, 2003) magyarázhatja a nagy korkülönbséget a párkapcsolatokban. Az elmélet szerint a párválasztást mindkét nem esetében más és más szempontok vezérlik. A döntést többnyire külső markerek befolyásolják. A férfi biológiailag arra van huzalozva, hogy „szétszórja a magvait” a világban. Ennél fogva olyan nőt választ magának, aki külsőleg is a termékenységet közvetíti. Így a férfiak csinos, egészséges, fiatal lányokat keresnek. A nők ezzel szemben az utód érdekeit veszik figyelembe, tehát olyan férfit keresnek, akik képesek megvédeni és eltartani őt és az utódot is egyaránt. Így az ideális választás a már érett, stabil egzisztenciával rendelkező férfi, aki képes biztonságot nyújtani a leendő családjá számára. Ez a megközelítés tehát magyarázhatja a nagy korkülönbség jelenlétét a párkapcsolatokban, a jelenség a társadalomban mégsem gyakori.

Buss (1989) elképzelése a fenti, általánosan is elfogadott elképzelést támasztja alá. Szerinte a férfiak nagy általánosságban fiatalabb nőket választanak társukul. Ez összefüggésben állhat a férfi szempontjából a fiatal nő reprodukivitási értékével, a nő szemszögéből pedig az idősebb férfi felhalmozott vagyona, szociális státusa és gazdasági stabilitása lehet vonzó.

Az elmúlt évtizedben számos elmélet született arra, hogy megmagyarázza a korbeli eltéréseket, illetve a hasonlóságokat az élettársak, házastársak között. Az egyik legismertebb elmélet a hasonlóság elmélete, melyet már korábban is ismertettem. Lényege, hogy az emberek korban, kulturális és társadalmi háttérben egyaránt a magukhoz hasonló partnereket preferálják. Ezen elmélet alapján sokan úgy vélik, minél nagyobb a korkülönbség a két fél között, annál instabilabb a kapcsolatuk, s annál nagyobb a veszélye annak, hogy az hamar véget ér. Egyes statisztikák alátámasztják azt az elképzelést, hogy azok a kapcsolatok, ahol a férfi jóval idősebb neijénél, instabilak, kevésbé bizonyulnak tartósnak. Elemzések szerint ez a leggyakrabban abból fakad, hogy az egyik partner életét veszti. A magyarázat egyszerű: a kapcsolat kezdetekor a férfi eleve jóval idősebb a nőnél, s a férfiak élettartalma biológiailag is rövidebb a nőkéénél, így korábban halnak (Luy, 2002). Miért választanak hát a nők jóval idősebb társat maguknak? Egy kevésbé ismert elmélet, mely az „öregedés kettős mércéje” névre hallgat, figyelembe veszi azt a tényt, hogy a férfiakon általában kevésbé látszik meg az öregedés. Ezáltal a férfiak idősebb korokban is könnyebben találhatnak párt, fiatalos külsejük megtévesztő lehet a női nem képviselői számára. Ezt a feltételezést támasztja alá az a tény is,

hogyan az olyan kapcsolatok előfordulása egyre gyakoribb, ahol az idősebb férfiak fiatalabb nőkkel vannak együtt (Berardo, Appel és Berardo, 1993).

Atkinson és Glass kutatásában (1985) az 1688 és 1921 közötti házassági statisztikákat elemezték halandóság szempontjából. Konklúzióként azt fogalmazták meg, hogy a túlélés szempontjából előnyösnek számít a fiatalabb partner, mert ez esetben az idősebb fél élettartama meghosszabbodik a nemének megfelelő átlagos élettartalomhoz képest (köszönhetően a fiatalabb fél gondviselésének). Az idősebb partner viszont hátrányos a fiatalabb túlélési esélyeire nézve.. Drefahl (2010) hasonlóan a fenti szerzőkhöz, longitudinális vizsgálatok segítségével kutatta a korkülönbség jelentőségét a túlélésben. Dániában stabil hagyománynak számít, hogy a férfi (bár nem sokkal, de) idősebb a nőnél. A kutató hasonló eredményekre jutott: a férfiak számára túlélési előnyt, míg a nők számára hátrányt jelentenek az ilyen kapcsolatok.

Történelmi adatok elemzésével több kutató próbálta megfejtetni, hogy evolúciós szempontból hány év korkülönbség a legideálisabb a párok, házastársak számára. Helle és mtasi (2008) a Baltikum 17-19. századi populációját vizsgálva arra a következtetésre jutottak, hogy az egészség és a szexuális reprodukció szempontjából a legideálisabb az, ha a nő 15 évvel fiatalabb a férfinél – ennek ellenére a kapcsolatok, házasságok többségére ennél jóval kisebb korkülönbség jellemző.

2.3. Korkülönbség a párkapcsolatokban – idős férfi a fiatal nő mellett

Buda Béla (1988) párkapcsolatokról és párválasztásról szóló könyvében egy pár gondolat erejéig foglalkozik az olyan párkapcsolatokkal is, melyekben nagy a korkülönbség a partnerek között. Szerinte hazánkban is egyre gyakoribb az olyan szerelem, ahol a két fél között egy nagyobb arányú életkorbeli különbség fedezhető fel. Társadalmilag talán elfogadottabb, s ezért gyakoribb jelenség, amikor a férfi az idősebb fél; míg olyan párokkal ritkábban találkozhatunk, ahol idősebb nők és fiatalabb férfiak között alakul ki kölcsönös szerelem. A jelenség társadalmi okai között említhető, hogy a nők egyenjogúsági törekvései ellenére a tekintélyesebb társadalmi pozíciókat többnyire idősebb férfiak töltik be, ezáltal gazdagabb anyagi erőforrások felett rendelkeznek, s egyéb értékes képességek birtokában állnak. Buda szerint a fent felsoroltak mind olyan tényezők, melyek az idősebb férfiak személyiségének értékét kívánatosság szempontjából megnövelik. Cserébe mit nyújthatnak a fiatalabb nők? Az ő elsődleges értékük a szépség (Buda, 1988).

Az értekezés arra is kitér, hogy ezek a románcok hol bontakozhatnak ki legkönnyebben. Korábban említettem a férfiak által betöltött előkelő, sokszor vezető pozíciókat. Idősebb férfiak és fiatalabb nők gyakran kerülnek össze munkahelyi szituációkban, többnyire főnök – beosztott szerepkörben, s a közös munkahelynek köszönhetően általában számos lehetőségük nyílik arra, hogy érdeklődésük kibontakozzék egymás iránt, s hogy jobban megismerhessék a másikat. Az ilyen kapcsolatok esetén a szerelemi kapcsolat kialakulásáig vezető út jóval hosszabb, elnyújtottabb, inkább mondható folyamatszerűnek. Ebben az esetben, ha csak az életkorban tapasztalható jelentős eltérés, de mind a két fél szabad ember, úgy a kapcsolatuk harmonikusan indulhat el egy elmélyülés, s később akár a házasság irányába. A kapcsolatnak stabil alapot adhat az, hogy idősebb korban a férfiak s nők egyaránt inkább arra törekcszenek, hogy társas kapcsolataikat stabilizálják. A megnyugvásra való vágy, a „révbeérés” segítheti az ilyen kapcsolatok kialakulását, azonban nem csak ez lehet az elsődleges motiváció. A legtöbb modern társadalomban a férfiak érése később is kezdődik, mint a nőké, s a folyamat is elnyújtottabb. Az azonos korú fiúk és lányok, vagy akár férfiak és nők között gyakran tapasztalható jelentős különbség a pszichológiai érettség mértékét illetően. Ennek egyik, a pszichoanalízis berkeibe és társadalmi tényezőkre visszavezethető oka az lehet, hogy a fiúk erősebb lélektani kapcsolatban állnak anyjukkal, melynek lehet az a hatása, hogy a leválás az anyáról nehezebb, és a pszichoszexuális érés később következik be. A társadalom által elvárt férfias viselkedési ideált követve a fiúk érzelmi kulturáltsága kisebb, hiszen manapság az az elfogadott, ha a férfiak kevés emócióval élnek, és kevés emóciót fejeznek ki. „Katonadolog”, szokták mondani. Ezek ismeretében nem csoda, ha a férfiak személyisége csak lassabban differenciálódik, fejlődik, mint a nőké, hiszen az érzelmi belátás sokszor várat magára (Buda, 1988). Fejlődésüket hátráltatja az a tény is, hogy a férfiak szexualitása egyértelműebben és könnyebben elégíthető ki, mint a nőké, emiatt a kölcsönösség érzése és a másikhöz való érzelmi kötődés is nehezebben alakul ki bennük.

Ezzel szemben a lányok, – bár bennük is megtalálhatóak az éretlenségre utaló jelek – amennyiben a családi háttér nem túlkorlátozó és szabadjára engedi őket serdülőkoruk alkonyán, úgy könnyebben és zökkenő mentesebben alakítanak ki kapcsolatokat. A velük azonos korú fiúk, mivel a lányokhoz képest elmaradottabb pszichoszexuális fejlettségük mértéke, ezért a gyengébb nem gyakran nem érzi jól magát egy vele egykorú partnerrel való kapcsolatban. Az idősebb férfiak fiatalabb társaikkal szemben viszont bőséges kapcsolati és szexuális tapasztalatot a hátuk mögött tudva sikeresebben elégítik ki a lányok lélektani és szexuális igényeit egyaránt, s így a hozzájuk való kapcsolódás lényegesen egyszerűbb. Mindemellett érzelmileg is nagyobb biztonságot nyújthatnak, nem ritka jelenség, hogy a fiatal

nők szexuális gátlásai egy idősebb férfi társaságában könnyebben oldódnak. Ahány előny származik a korkülönbségből a fiatal felnőttkorban, annyi problémát okozhat a későbbiekben. Bár erről Buda (1988) nem értekezik könyvében, véleményem szerint a családalapítás és gyerekvállalás kérdései, a férfi életközépi krízise, a nyugdíjba vonulása, s ha a kapcsolat a síríg tart, a fizikai és mentális leépülése kritikus pontok lehetnek. Mindemellett, a párterápiás gyakorlati tapasztalatok szerint 10-15 éves korkülönbséggel fenntartható egy stabil és harmonikus párkapcsolat. Terápiás tapasztalatok alapján Szilágyi (1988) megelőlegezi, hogy az ennél nagyobb korkülönbség a két fél között már utalhat a fiatal partner személyiségének zavarára vagy éretlenségére, s utal arra is, hogy az ilyen kapcsolatokban az idősebb fél többnyire a szülőpótlék lélektani funkcióját hivatott betölteni. Arra azonban egyik szerző sem tér ki, hogy az idősebb fél hogyan, miként van jelen ebben a kapcsolatban.

A korábbiakban említést kaptak a munkatársi viszonyból kialakult kapcsolatok idősebb férfiak és fiatalabb nők között. Általában a nő a beosztott, a férfi pedig a felettes. Ezek a kapcsolatok szinte kivétel nélkül csak akkor jönnek létre, ha valamelyik fél magánéleti problémákkal küzd. A házassági feszültségek, a házastársak elhidegülése és a felmerülő szexuális összehangolódási zavarok mind-mind a munkahelyi románcok malmára hajtják a vizet. Az új kapcsolat kialakulásával a régi egyre problémásabbnak tűnik, felszínre kerülnek az eltussolt konfliktusok, a kapcsolat és a partner hibái. Ha a titkos románcra fény derül, a „felszarvazott” fél gyakran érzi azt, hogy a problémákat a harmadik fél okozta, holott ez ritkán igaz. Ezek a kapcsolatok többnyire azt a fejlődési ívet követik, hogy az ismerősi viszony hosszabban áll fenn, mielőtt a az érintkezés személyesebbé és intimebbé válna. Még mint ismerősök, barátok kezdenek érdeklődni egymás iránt a felek, ha pedig végül randevúzásra kerül a sor, a találkozás komoly kockázatokkal bír, hiszen a pár kénytelen kerülni a nyilvánosságot, a viszonyukat igyekeznek eltitkolni. A helyzetet tovább bonyolíthatja, ha mind a két fél házasságban élő ember, viszont ha érzelmeik szenvedélyes erejűvé válnak, az segíthet abban, hogy a régi kötöttségeiket felszámolva új, közös életet kezdhessenek. A tapasztalatok szerint azonban ezek a kötelékek többnyire nem bizonyulnak elég erősnek, s előbb-utóbb ezek a kapcsolatok felbomlanak. Gyakorinak számít az is, hogy a fiatalkor elmúltával a személyiséget teljes egészében nem uralják el az érzelmek, például férfiak körében gyakori, hogy munkahelyükön nem szerelmi kapcsolatot, csupán szeretőt, szexuális partnert keresnek (Buda, 1988).

2.4. Kollúzióelmélet

Egyes elképzelések szerint az extrém nagy korkülönbség esetében felmerül a gyanú (Buda, Szilágyi, 1988), hogy a fiatalabb fél személyiségzavarban szenved. Azonban hiba volna egy párkapcsolati választást és működési módot pusztán az egyik fél személyiségére, és annak esetleges hibás működésére visszavezetni. A továbbiakban Jürg Willi kollúzió-modelljét ismertetem, mely dinamikus szemlélettel közelíti meg a párkapcsolatok működését, és impliciten a párválasztásaink okát is.

A kollúzióelmélet kiváló elméleti paradigmát nyújt ahhoz, hogy egy pár kapcsolatának interakcióit, életdinamikáját mélyebben szemlélhessük és értelmezhessük. A kollúzió modelljét a hetvenes években dolgozta ki Jürg Willi, a korábbi rendszerszemléletű, pszichoanalitikus illetve kommunikációelméleti megközelítésekből összegyúrva teóriáját (Bagdy, 2002). Az elmélet ismertetése azért is fontos, mert a Közös Rorschach Vizsgálat értelmezési szempontjai jobbra ebből az elméleti keretből nőttek ki magukat. A pszichodinamikus megközelítés abban is megmutatkozik, hogy az elmélet tulajdonképpen arra keresi a választ, hogy a kapcsolati összejátszás miféle hasznokhoz vezethet a pár tagjai számára, illetve milyen kimenetelük lehet ezeknek a „játszmák”-nak?

Az elmélet szerint a párkapcsolatban való létezés hatást gyakorol az egyénre, mely lehet fokozó vagy tompító.. Willi a párkapcsolatot egy szakaszosan fejlődő folyamatként látatja, melyekben előfordulhatnak krízishelyzetek. Ezek a helyzetek hatékony problémamegoldást kívánnak. A megoldáshoz azonban szükséges a felek kölcsönös alkalmazkodása, együttműködése, a világos női- és férfi szerepek felállítása. A kollúzióban viszont a tagok „közös achillesi sérülése” (Bakó, 2002) akadályozhatja az egyéni fejlődési folyamatokat és az érésnek. Az egyik fél sérülése, patológiája a másakra is súlyosbítóan hat, s ideiglenesen megállíthatja annak érését. A kollúzióban tehát a konfliktus megoldásának reménye játszik kitüntetett szerepet, miközben csupán a neurotikus mechanizmusok kioltása zajlik (Bagdy, 2002).

Az egészséges párok interakcióikban kölcsönös fejlődésre készítetik egymást, ezt a jelenséget nevezzük koevolúciónak. Fejlődésre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a partnerek elfogadják egymás különbözőségét. Azonban az együttes fejlődést akadályozhatja, ha a pár (akár korábbról hozott) élettörténetében vannak közös eredetű, nem megoldott problémák, melyek végül közös konfliktussá alakulnak, eluralkozhatják a pár működését és az egyént is

gátolhatják fejlődésükben. A kialakuló konfliktusok minden kollúziós működés esetében egy alaptémát képeznek (Bagdy, 2002).

A kollúzióelmélet tehát a párkapcsolati problémákat az összejátszás dinamikájában szemlélteti, s magyarázza az olyan párkapcsolatokat is, melyekben az alapvető szükségletek (mint pl. az intimitás) nem elégülnek ki.

A párkapcsolati kollúzióknak négy típusát ismerjük, ezeket az alábbiakban röviden ismertetem.

A Willi által megkülönböztetett kollúziótípusok közül az első a *narcisztikus* kollúzió. Minden kollúzió konfliktusa egy alaptéma körül forog, a narcisztikus kollúzió esetében ez a problémakör az összefonódás és elhatárolódás ellentéte. A kapcsolatban a partnereket az önmagam lenni vagy beolvadni dilemmája foglalkoztatja, s ebben a kollúziótípusban a felek többnyire tükörszerű hasonlóságot várnak el egymástól. A narcisztikus partner – saját kisebbségi érzései által üztve – belevetíti párjába saját idealizált énjét, ezáltal nyerve pozitív énképet magának (Bagdy és mtsai, 2006). A narcisztikus fél sérülésének oka egy korai tárgykapcsolat elvesztése, ennek következményeként fordul önmaga felé. Olyan kapcsolatra vágyik – s ez a narcisztikus kollúzióban kiteljesül – melyben a másik felet birtokolhatja, s melyben partnere minden igényét kiszolgálja. A narcisztikus személy partnere általában szintén kevés önbizalommal rendelkezik, altruista, s olyan személyt keres párként, akit idealizálni tud. Narcisztikus kollúzióban a felek gyakran válnak, új kapcsolat után keresve pedig nagy valószínűséggel hasonló játszmákba bonyolódnak életük során (Bagdy, 2002).

Az *orális* kapcsolati kollúzióban a gondoskodás és védelem kérdése válik alapmotívummá. Az orális karakter tudattalan konfliktusa azzal akad, hogy elvárhatja-e partnerétől az anyai gondoskodást, viszonzás nélkül. Így a mohóság, a táplálásra való szükség, a türelmetlenség lesznek a főbb attribútumai. A komplementer karakter, azaz a másik fél az anyai attitűdöt képviseli, kötelességeként tartja számon a másiktól való altruista gondoskodást. A kölcsönös függés tehát a gondoskodásra való és a gondozási szükséglet összjátékaként alakul ki (Bagdy, 2002).

Bagdy és mtsai (2006) szerint hazánkban a leggyakoribbnak számító kollúzió-típus az *anális* kollúzió. Ebben a kapcsolati típusban a kontroll és alárendelődés, a függés és függetlenség kérdésköre képezi az alapvető konfliktust. A kollúzió eredete itt a szülő-gyermek kapcsolatra vezethető vissza: ha az anya szorongóvá válik és fenyegetettnek érzi magát a gyermek önállósulási törekvései miatt, úgy a gyermekre ez a minta felnőtt élete során ráragadhat. Az

anális kollúzióban az aktív fél az élet minden területe fölött kontrollt gyakorol, feltétlen engedelmességet követel, s a partner minden lépéséről tudni akar. Ugyanakkor vágyik is a másik fél barátságára, ami túlságosan autoriter fellépése miatt nehezen valósulhat meg, így csak feszültség keletkezik. Viselkedésének oka a belső gyengeség és a tehetetlenség, melyet ily módon kompenzál. A passzív fél élvezi, hogy domináns erők uralkodnak fölötté, a külső körülmények felé nem mutat ellenállást. Mindemellett ahhoz is ért, passzivitása segítségével hogyan uralkodjon el partnere fölött. Ennek a kollúziótípusnak a felszámolására gyakran csak szakember képes (Bagdy, 2006).

A *fallikus* kapcsolati kollúzió az analitikus gondolkodók szerint (idézi Bagdy, 2006) akkor alakulhat ki, ha (legfőképp) az ödipális-korszakban a családban nem áll rendelkezésre megfelelő anya- vagy apaminta, emiatt a fiúgyermek és az anya között túl erős kötődés alakul ki, míg a lánygyermek riválisává válik édesanyjának, és nőiességét nem képes föl vállalni. A gyermek tehát nem képes megfelelőképp azonosulni az azonos nemű szülővel. Az elméletalkotók hiszteroid kapcsolati formaként tartják számon ezt a típusú kollúziót. A kapcsolatban a nők nehezen élik meg érzelmeiket, az intimitás elől pedig menekülnek. Többnyire feltűnően viselkednek, ezzel váltva ki támogatást az emberekből. A férfi többnyire lágy lelkületű, anyjához erősen kötődő. A segítő és támogató „hős lovag” szerepét tölti be a kapcsolatban. A fallikus kollúzióban az érett szexualitás többnyire hiányzik; a nők ugyan csábítóak, de a döntő pillanatban elutasítók válnak, a férfi partner pedig nem igényli a szexet. Analitikusok szerint ennek az az oka, hogy a férfi – apai szerepminta híján – arra tanul rá, hogy a nőket szolgálja, így partnerével szemben is az édesanyja melletti áldozatkész viselkedést folytatja (Bagdy, 2002).

A nagy korkülönbséges kapcsolatok esetében az idősebb férfi – fiatalabb nő felállásban kézenfekvőnek tűnik, hogy amennyiben kollúziós működésről van szó, úgy a fallikus kollúzió előfordulása lehet a leggyakoribb, hiszen az alapkonfliktus itt a szülői szerep pótlása körül forog. Továbbá, ha ez a feltevés kutatásom adatai által is megerősítést nyer, úgy nagyobb rálátást és mélyebb megértést kaphatunk Buda és Szilágyi (1988) azon állításának igazáról, hogy az idősebb partnerre való igény mögött gyakran személyiségzavar húzódik, vagy csak rossz kapcsolati működésről van szó?

Láthattuk tehát, hogy a korkülönbség kérdése – annak ellenére, hogy a jelenség egyre elfogadottabbá válik – a pszichológiának kevésbé kutatott témája, melyek köré inkább épülnek elméletek, mint empirikus kutatások eredményei.

3. Hipotézisek

Dolgozatomban többek között azt a kérdést kutatom, hogy a szülői bánásmód befolyásolja-e a párválasztást, jelen esetben pl. azt, hogy egy nő idősebb férfit, egy férfi fiatalabb nőt választ párjául. A fő kutatási kérdés pedig ezen párok működésével, párkapcsolati dinamikájával kapcsolatos. Az elméleti háttér és saját gondolataim alapján tehát a következő hipotéziseket állítottam föl:

1. hipotézis: a H-PBI teszten elért eredményeket tekintve a vizsgált és kontrollcsoport nőtagjai eltérő értékeket fognak elérni az apai- és anyai-szeretet skálákon, még hozzá a kontrollcsoport javára. Egy korábbi kutatásban (Hátszegi, 2011), kamaszlányokkal kitöltetett tesztek eredménye alapján feltételezem az eltérést a két csoport között. A férfiakkal kapcsolatban azonban nem áll rendelkezésünkre információ, mindazonáltal feltételezem, hogy a férfiak esetében a vizsgált csoportnál várok magasabb pontszámokat az anyai szeretetet vizsgálva.
2. hipotézis: a Giessen-teszt Dominancia skáláján a vizsgált csoportnál a férfiak magasabb, a nők alacsonyabb értékeket fognak elérni. Bereczkei (2003) és Rohde-Dachser (1990) is megerősítik azt az állítást, hogy az idősebb férfiban a nők olyan személyt keresnek, akik óvják és védelmezik őket. Ebből levonható a következtetés, hogy saját maguk ugyanakkor alárendelt szerepekben tűnnek föl.
3. hipotézis: A Közös Rorschach Vizsgálat segítségével kívánom elkülöníteni a nagy korkülönbséggel rendelkező párok interakció-dinamikai jellegzetességeit, döntéshozásbeli különbségeit, tehát a vizsgálatnak ez a része exploratív jellegű.
4. hipotézis: Amennyiben valóban párkapcsolati kollúzióról, vagy kollúzió jellegű működésről beszélünk a nagy korkülönbséges párkapcsolatok esetén, úgy valószínűbb, hogy a felek jóval elégedettebbek párkapcsolatukkal – mivel ez a kapcsolati minta korai törésekből fakadó tudattalan vágyak kielégülését szolgálja (Bagdy, 2002). Ezért feltételezem, hogy a vizsgált csoport tagjai elégedettebbek párkapcsolatukkal, mint a kontrollcsoport tagjai

4. Módszer

4.1. Vizsgálati csoport

A kutatásom során 14 olyan párral vettem fel interjúkat és tesztek, ahol a két fél között 10 évet meghaladta a korkülönbség, illetve kontrollcsoportként 10 olyanval beszélgettem, ahol a felek életkora maximum kis mértékben tért csak el egymástól. A beválasztási kritérium a vizsgált csoport esetében a minimum 10 év korkülönbség volt, melyet önkényesen voltam kénytelen kijelölni, a könnyebb hozzáférhetőség érdekében, valamint a témával foglalkozó szakirodalom diffúz volta miatt. Mivel a korkülönbség a férfi javára kellett eldőljön, ezért a 14 párból 2 pár adatai nem szerepelnek jelen kutatásban, mivel ezekben az esetekben a nő volt legalább 10 évvel idősebb a férfinál. A kontrollcsoportot igyekeztem korosztályok szerint a vizsgált csoport párhoz illeszteni, a nők életkora alapján. A vizsgálatban részt vevő párokat három forráson keresztül toboroztam: édesanyám révén, ismerőseimen keresztül, továbbá a gyakorikerdesek.hu témába vágó fórumait böngészve kerestem fel őket. Eredetileg a vizsgálatban részt vevő 22 párnál több párt kerestem meg kéresemmel: 12-t azok közül, akik között nincs nagy korkülönbség: közülük 10 vállalta el az interjút, 2 pár pedig később, egyéb elfoglaltságokra hivatkozva lemondta azt. A nagy korkülönbséges párok közül további 3 elvállalta, majd – még egy esetleges interjúidőpont megbeszélése előtt – lemondták, mivel párkapcsolatuk az eltelt időben megszakadt. További 3 pár újabb és újabb időpontokat kért, míg végül nem jutott idő a velük való találkozásra. 8 pár pedig eleve elutasította a kérésemet, mivel a pár férfi tagja nem mutatott hajlandóságot, hogy részt vegyen a kutatásban, szemben barátnőik, feleségeik, élettársaik lelkesedésével.

A vizsgálatban 12 nagy korkülönbséggel, és 10 minimális korkülönbséggel bíró pár vett tehát részt. A nagy korkülönbséggel bíró párok átlag életkora 45 év (férfiak átlagos életkora: 51,67 év, nők átlagos életkora: 38,58 év), a kontrollcsoporté átlagosan 37 év (férfiak átlagos életkora: 38,7 év, nők átlagos életkora: 36,7 év). A vizsgált csoportban a pároknak átlagosan 14,4 éve, a kontrollcsoport párhoz pedig 13,71 éve tart a kapcsolatuk. A vizsgált csoport 85,7%-a házas, míg a kontrollcsoportban ez az arány csak 62,5%. Ehhez képest meglepő lehet, hogy a vizsgált csoport 42,9%-ának van legalább egy gyereke, míg a kontrollcsoportban a párok 50%-ának született legalább egy gyermeke.

4.2. Vizsgálati eszközök

Az eljárás során egyaránt alkalmaztam kvalitatív és kvantitatív eszközöket hipotéziseim vizsgálatához. A párokat – előzetesen telefonon egyeztetett időpontban – a saját otthonukban kerestem fel, ezzel próbálva számukra biztonságos és intim légkört teremteni. Mindegyik párral félig strukturált párkapcsolati interjú készült, mely megközelítőleg 1-1,5 órát vett igénybe. Ezután következett a Közös Rorschach vizsgálat, melyben a párnak a Rorschach tesztben használt 10 tábla mindegyikében egy közös döntésre kellett jutniuk. A kvalitatív rész után következtek a kvantitatív tesztek: minden személlyel kitöltettem egy H-PBI szülői bánásmód tesztet, a Giessen-tesztet, melyet a pár ön- és egymás felbecslésére lehet használni, illetve felvettem velük egy kapcsolati elégedettség tesztet is (RAS). Az alábbiakban ismertetem a felhasznált eszközöket.

4.2.1. Párkapcsolati interjú

A párkapcsolati interjú alapja Dr. Mirnics Zsuzsannától (é.n.) származik. Az ő kérdéssorát alakítottam át saját témámra, hogy az interjúkérdések a nagy korkülönbség témakörét is érintsék.

Az interjút több gondolati egységre bontottam. A szöveges tájékoztatás, illetve felvezetés után az alapadatokat kértem el. Ezután következnek kisebb gondolati egységek:

1. Megismerkedés, párkapcsolati élet

Ebben az alrészben elmeséltem a párokkal megismerkedésük történetét, igyekeztem fényt deríteni arra, hogy mi volt az, ami a másokban megfogta őket, illetve a másik mellett tartotta őket – ezzel térképezve fel a(z) (implicit) párválasztási motivációkat. Itt tettem fel a közös életükkel, szokásaikkal, időtöltéseikkel kapcsolatos kérdéseimet is.

2. A korkülönbséggel kapcsolatos kérdéskör

Értelemszerűen a vizsgált csoport tagjainak szóltak ezek a kérdések. Kikértem a véleményüket arról, hogy milyenek találják a kapcsolatukat, illetve jelentett-e bármilyen problémát (akár saját maguknak, akár a környezet részéről) a korkülönbség ténye.

3. Szociális környezettel kapcsolatos kérdések

Ebben a részben derítettem fel, milyen kapcsolatokkal rendelkeznek a párok. Barátok terén akadnak-e közös ismeretségek, milyen a pár szociális hálója, illetve arra is rákérdeztem, hogy a barátok, illetve a családjuk milyen fogadtatásban részesítette a kapcsolatukat.

4. Párkapcsolati élet, az interakció-dinamika szempontjából

Ebben a szekcióban a döntéshozás, az egyezkedés, a dominancia kérdése került előtérbe, figyelembe véve azt is, hogy döntési folyamataik hogyan zajlanak, kik szólhatnak bele, milyen szabályok mentén élik és értékelik párkapcsolatukat, családi életüket.

5. Fejlődéstörténet és krízishelyzetek, lezárás

A korábbi kérdéskörök alatt lehetőség volt megfelelő rapportot kialakítani, így ebben a részben kerülhetett sor a kritikus élethelyzetek felderítésére, a konfliktusos területekre, az érzelmi- és személyiségfejlődésre, illetve a jövőbeli tervekre. Zárásként pedig egy pozitív, kapcsolatukat megváltoztató esemény felidézésére kértem a résztvevőket, hogy ne olyan súlyos témákkal záruljon a beszélgetésünk, mint a múltbeli krízishelyzetek.

Természetesen a kérdéskörök ezen sorrendje minden esetben csak vázát adta a beszélgetésnek, amennyiben a pár – saját dinamikájukat követve – előbb, vagy később tért csak ki egy-egy témára, úgy ezeknek a kezdeményezéseknek teret engedtem.

A párkapcsolati interjú vázát – a tesztbattériával együtt – dolgozatom végén mellékelem.

4.2.2. Közös Rorschach Vizsgálat

A Közös Rorschach Vizsgálatot először Loveland és mtsai (1963)-ban alkalmazták, az egyéni Rorschach vizsgálatot kiterjesztve az interperszonális kapcsolatok működésének, dinamikájának megismerésére. Részletes és megbízható jelölési rendszert 1974-ben dolgozott ki Jürg Willi és munkatársa, módszerükben a kvalitatív (élményanalízis)- és kvantitatív (magatartásanalízis) elemzés egyaránt helyet kapott.

A KRV módszer előnyeit Bagdy, Baktay és Mirnics (2006) nyomán ismertetném:

A módszer általános előnyei:

- segítségével standard ingerhelyzet állítható elő, továbbá kiváló interakciós feladat, melyben a pár működése könnyedén megfigyelhető

- az interakciós nézőpont miatt a teljesítmény függetleníthető a résztvevők intellektusától és képzettségétől
- statisztikailag is értékelhető eredményt nyújt a kvalitatív elemzési lehetőségen kívül
- a feladat involválja a résztvevőt, mivel stresszhelyzetet jelent, továbbá az új, izgalmas ingerek által képes felkelteni és fenntartani az érdeklődést a teszt teljes időtartama alatt
- nagy interakciós szabadságot nyújt a pár számára
- megjelennek a folyamatban az olyan látens kommunikációs zavarok, melyekre a teszt nélkül nehéz lenne reflektálni
- kiválóan modellezi a döntési folyamatot, az egyezkedés menetét és dinamikáját
- lehetőséget nyújt a nonverbális kommunikációs jelek feljegyzésére és értelmezésére

A KRV módszer speciális előnyei:

- mivel a Rorschach teszt projektív eljárás, így lehetőség van a személyes szimbolikus tartalmak megjelenésére az interakciós folyamatban
- egybevethető az egyéni Rorschach vizsgálat eredményeivel
- nagy szabadságot nyújt az elemző számára, hiszen egyaránt figyelembe vehetők kvantitatív és kvalitatív szempontok; vizsgálható akár a kommunikáció, a döntéshozatal menete, illetve a pár tagjai között lejátszódó tudattalan folyamatok, játszmák
- a táblák felszólító jelleg alapján is elemezhetőek

A KRV elemzésére kétféle módszert ismerünk és használunk, ezek a processzometria és az integrált jelölési rendszer. A processzometria három fő dimenzió mentén mér: ezek a dominancia, az affiliáció és az aktivitás. Utóbbiak közül talán csak az affiliáció fogalma szorul magyarázatra: ez a kommunikációs viszonyok szeretet-gyűlölet dimenzióját jelenti, az intimitással rokon fogalom. Az általam használt Integrált Jelölési Rendszer is bír ezzel a három fő dimenzióval, ugyanakkor figyelembe veszi a döntések típusát, színvonalát, továbbá teret enged a kommunikációs zavaroknak és a szimbolikus tartalmak elemzésének is.

A döntések színvonalának vizsgálata Máth szerint (2004, idézik Bagdy és mtsai, 2006) a döntések típusának és színvonalának vizsgálata azért is lehet döntő fontosságú, mert komplexitásuk annak mutatója a jelenlegi jelölési rendszerben, hogy az adott pár mennyire

tudja integrálni a két fél nézőpontját egy közös szemponttá. Ez a párkapcsolati elégedettség egyik forrása, így elméletben e két mutató összefügghet.

4.2.3. Szülői bánásmód kérdőív (HPBI)

A szülői bánásmód kérdőív egy önértékelő teszt, mely a gyermek első 16 életévében tapasztalt szülői bánásmódjának percepcióját méri fel – természetesen a gyermek szempontjából. A kérdőív a gyermek-szülő kapcsolat olyan fontos aspektusait vizsgálja, mint például a szeretet, az elutasítás, vagy éppen a függetlenségre buzdítás a korlátozással szemben.

Az átlagostól eltérő H-PBI eredmények sok esetben párhuzamot vonnak a gyermekkori bánásmód és egy későbbi patológia között. Klinikai vizsgálatok kimutatták, hogy bizonyos pszichopatológias esetekhez nem a normális sáv szélességbe tartozó PBI eredmény társul. Magyarországon – mivel egyéb teszt nem áll rendelkezésre – gyakran az Ainsworth-i kötődési mintázatokra való következtetésképp is használják (Tóth, 1999).

A kérdőív 25 kijelentést tartalmaz, 3 fő dimenziót vizsgál, melyek a következők:

- Szeretet - törődés skálája (12 kérdés)
- Túlvédés skálája (7 kérdés)
- Korlátozás skálája (6 kérdés)

		Nők		Férfiak		Együtt	
		Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
Apa	Szeretet	23,4	8,3	21,6	8,5	22,5	8,5
	Túlvédés	6,8	4,6	6,3	4,8	46,5	4,7
	Korlátozás	5,5	3,9	5,8	4,3	5,6	4,1
Anya	Szeretet	28,7	6,6	27,4	5,9	28,1	6,3
	Túlvédés	9,1	4,8	8,3	4,4	8,7	4,5
	Korlátozás	6,2	3,7	5,8	3,3	6	3,5

1. sz. táblázat: a PBI magyar normatív átlagai (Tóth, 1999, 558. old.)

4.2.4. Giessen-teszt

A Giessen-tesztet Beckman és Richter dolgozták ki (1979) Bár a gyakorlatban személyiségleltárként alkalmazzák, elsősorban kapcsolati struktúrák feltárására alkalmazható

kiválóan. Párkapcsolatok vizsgálatakor a személyek a tesztet önmagukról is egymásról is kitöltik, így feltárható, hogyan ítélik és alkotják meg önmagukról és a másikról alkotott képüket. Ezek összehasonlításával úgy egyénközpontú, mint viszonyközpontú megközelítésből is vizsgálhatóvá válik a pár. A teszt segítségével megfigyelhetővé lesz a kapcsolati struktúra.

A teszt jelenlegi, felülvizsgált változata 40 itemet tartalmaz. 6 standard skálájának mindegyikéhez 6 item tartozik. A teszt 7 fokú, két pólusú skálán mér (az állítaspárok a jobb- és bal oldalon helyezkednek el).

A teszt által mért 6 skála a következő:

1. Szociális rezonancia skála

A környezet hatását méri az egyénre. A skála egyik vége a negatív szociális rezonancia, mely a kevésbé attraktív, népszerűtlen egyéneket jellemzi, míg a pozitív szociális rezonancia a vonzó és megbecsült embereket.

Példatétel: *Azt hiszem, inkább arra állítottam be, hogy értéktelennek/értékesnek tartanak.*

2. Dominancia skála

A személy dominanciáját, illetve pszichoszociális védekezésformáit hivatott mérni. A skála „Dominancia” végén a türelmetlen, gyakran konfrontálódó személyek, míg az „Alárendelődés” végén az engedelmes és simulékony egyének helyezhetőek el.

Példatétel: *Úgy becsülöm, nekem inkább az a fontos, hogy másokat irányítsak / hogy mások irányítsanak.*

3. Kontroll skála

A skála bal oldala az alulkontrolláltságot méri: az ezen az oldalon elhelyezkedő személy rendetlen, viselkedése logikátlan, féltelenségre lehet hajlamos. A skála jobb oldala a kényszerességet méri: az ilyen ember túlságosan rendszerető, a kikapcsolódás és ellazulás viszont nehézséget jelent számára.

Példatétel: *Az az érzésem, az életben mindent nagyon komolyan veszek / inkább a könnyebb végéről fogok meg.*

4. Alaphangulat skála

A személy hangulati beállítottságát méri. A skála bal oldalán a hipománia helyezkedik el: az ilyen ember gyakran vidám, kevésbé szorongó, kevésbé hajlamos az önreflexióra. A skála jobb oldalán elhelyezkedő depresszív személy ezzel szemben

gyakran rosszkedvű, önreflexióra és ruminálásra hajlamos, önmagával szemben kritikus.

Példatétel: *Az a benyomásom, hogy inkább ritkán / nagyon gyakran töprengek a problémáimon.*

5. Nyitottság skála

A kapcsolatkésztséget méri. A skála egyik vége a nyitott személyeket jelzi, ők nyíltan fejezik ki szeretetigényüket, közel állnak a többi emberhez. A skála másik vége a zárkózottságot méri, itt helyezhetőek el a távolságtartó, bizalmatlan személyek.

Példatétel: *Azt hiszem, másokhoz inkább különösen sok/különösen kevés a bizalmam.*

6. Szociális potencia skála

Két vége a magas és alacsony szociális potencia. A magas szociális potenciájú személyek társas lények, akik könnyen kötődnek, és kapcsolataikban is könnyedek. Az alacsony szociális potenciával rendelkező személyek társas kapcsolatra és kötődésre nehezen képesek, gátlásosak.

Példatétel: *Azt hiszem, inkább keresem/ inkább kerülöm a társaságot.*

4.3.5. Párkapcsolati elégedettség (RAS)

A Relationship Assessment Scale (RAS) tesztet Hendrick fejlesztette ki 1988-ban. A teszt 7 item segítségével méri fel a párkapcsolati elégedettséget. Az egyes itemeket 5-fokú skálán kell értékelni.

4.3. Eljárás menete

A potenciális vizsgálati alanyokat levélben vagy telefonon kerestem fel, a következő felhívással:

„Kedves X!

Azért keresem meg, mert dolgozatomban olyan párokkal szeretnék foglalkozni, ahol az egyik fél jóval idősebb a partnerénél. Ezúton szeretném Ön és kedves partnere segítségét kérni dolgozatom sikerességében, s megkérni Önöket, hogy a kutatásomban részt vegyenek.

A vizsgálat három részből áll: az első rész egy interjú, ahol a párkapcsolatukról kérdezlek Önöket: hogyan ismerték meg egymást, hogyan működik a párkapcsolatuk, stb. A második

része egy közös Rorschach vizsgálat, melyben a Rorschach tábláknak kell a párjával együtt megfejtést adniuk, közös döntésre jutniuk. A harmadik rész néhány papír-ceruza teszt kitöltéséből áll.

Amennyiben beleegyeznek a vizsgálatba, úgy igyekszem időpontban és helyszínben egyaránt rugalmas lenni.

Köszönettel:”

Azokat a párokat, akik beleegyeztek, telefonon is felkerestem, időpont- és helyszín egyeztetése céljából. A helyszín minden esetben a pár otthona volt, abból a megfontolásból, hogy biztonságos és intim légkör alakulhasson ki, melyben megnyílhatnak egy – sokszor – kényes témában.

A helyszínen egy rövid, tájékoztató beszélgetés után, melyben a levélben leírtak szerint a vizsgálat menetét újra világossá tettem, és teret engedtem az esetleg felmerülő kérdéseknek; megkezdtem a vizsgálatot.

Az interjúkról, Közös Rorschach Vizsgálatokról diktafon felvétel is készült, amennyiben a pár beleegyezett annak használatába.

5. Eredmények

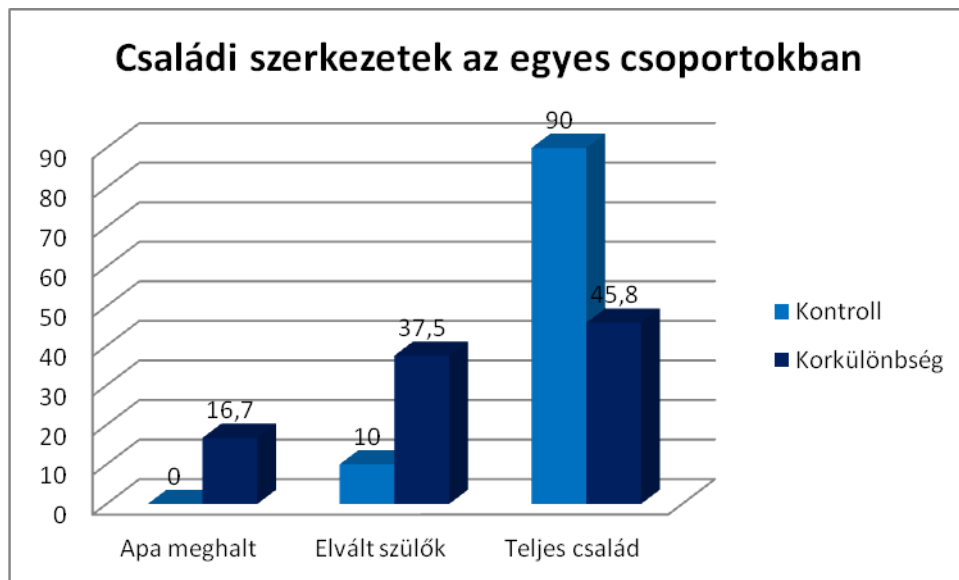
Kvantitatív jellegű adataimat a ROPstat nevű statisztikai program segítségével elemeztem ki. Az interjúkat az eredmények értelmezésében inkább, mint a statisztikai eredményeket megerősítő, kiegészítő elemeket használok föl.

5.1. Alapstatisztikák

Mint ahogy a vizsgálati személyek résznél említettem, a vizsgált csoport 12, a kontrollcsoport 10 párból áll. A nagy korkülönbségű pároknál a legfiatalabb személy 19, a legidősebb 73 éves. A kontrollcsoport esetén a legfiatalabb alany 22, a legidősebb pedig 54 éves volt.

A kapcsolatok hossza az egyes csoportokban megegyezik: a vizsgált csoport esetében az átlagosan együtt töltött évek száma 14,4 év. A legkevesebb 6, a legtöbb 30 év volt. A kontrollcsoportnál az együtt töltött évek átlaga 13,71; leg"frissebb" pár 5 éve van együtt, a legtartósabb kapcsolat pedig 31 éve tart. A vizsgált csoport 14,3%-a nem él házastársi kapcsolatban, a maradék 85,7% házasságban él. A kontrollcsoportban a nem házasok aránya 37,5%, a házasságban élők pedig 62,5%. A vizsgált csoport berkeiben nagy arányú a válás is: a korábban elváltak aránya 45,8%, a nem elváltaké 54,2%. A kontrollcsoportban ezzel szemben 10% a korábban elváltak, és 90% a nem elváltak aránya. A kontrollcsoport tagjai között nincsenek korábban elváltak, míg a vizsgált csoport 12 párja között 7 olyan férfi és 2 olyan nő található, aki kilépett korábbi kapcsolatából.

Gyűjtöttem adatokat arra vonatkozólag, hogy a párok 16 éves korukig milyen családban nőttek föl. A korkülönbséges csoport 16,7 %-a vesztette el édesapját 16 éves koráig, 37,5% elvált családból származik, 45,8% pedig teljes családban nevelkedett. A kontrollcsoportnak viszont csupán 10%-a származik csonka családból, a maradék 90% teljes családban felnőve töltötte élete első 16 évét.

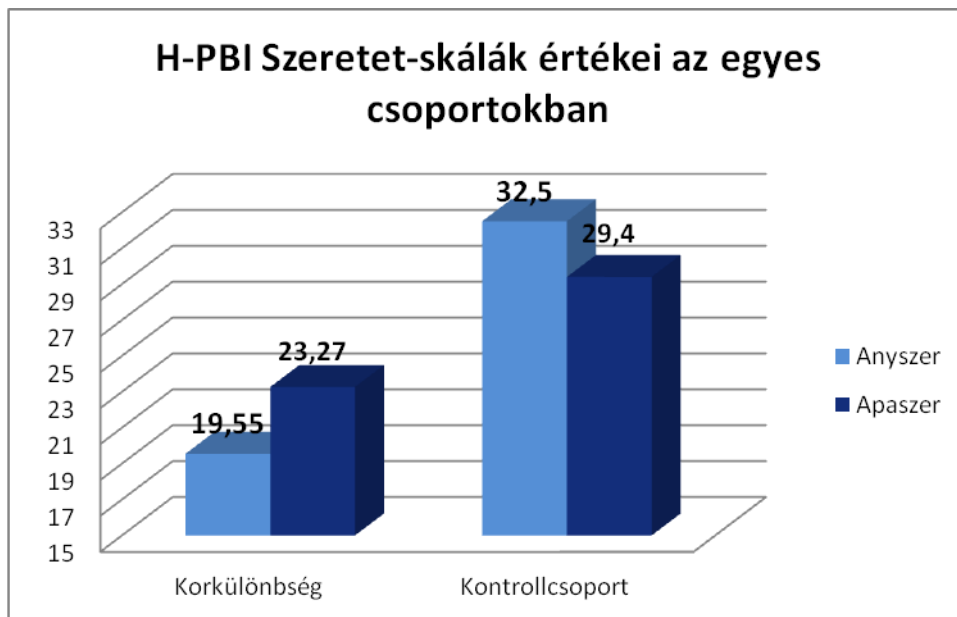

1. számú diagram: az első 16 életév családszerkezete, melyben a kontroll és vizsgált csoport tagjai felnőttek

5.2. Az első hipotézisre vonatkozó eredmények

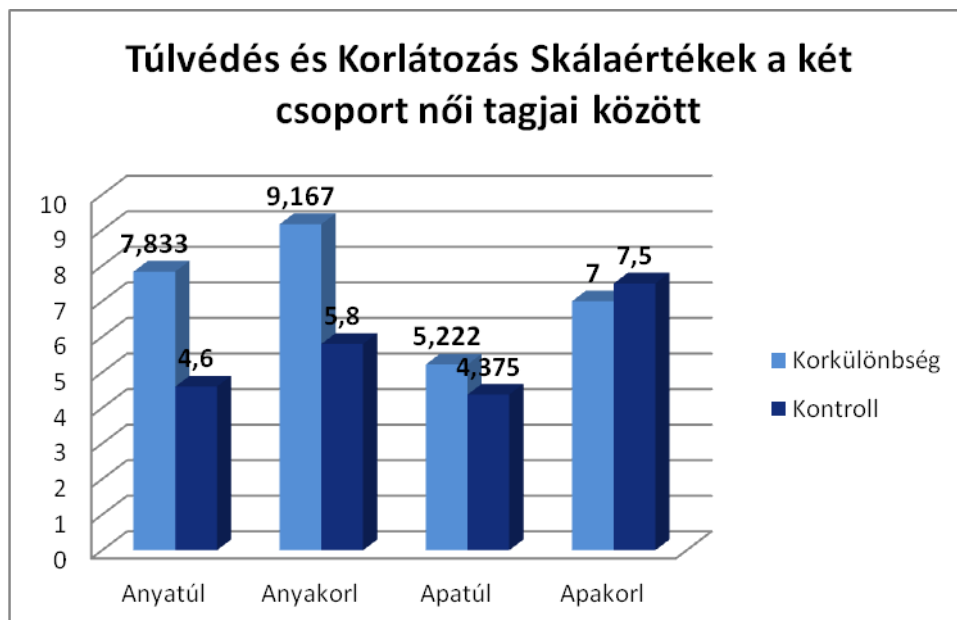
Első hipotézisemként azt vettem föl, hogy a vizsgált csoport és a kontrollcsoport párjainak női tagjának H-PBI értékei eltérnek egymástól. A kérdés vizsgálatára független-mintás t-próbát alkalmaztam.

A robosztus Welch-féle D- próba eredménye szerint szignifikáns különbség ($f=-4,814$ $p=0,001***$) mutatkozott a vizsgált és kontrollcsoport női között az anyai szeretet tekintetében. Míg a kontrollcsoport a magyar átlaghoz képest magasan, átlagosan 32,5 ponttal teljesített ($s=1,65$), addig a vizsgált csoport tagjai messze a magyar átlag alatti, 19,55-ös átlagot érték el ($s=8,765$). Az apai szeretet tekintetében ugyanakkor nem mutatkozott szignifikáns eltérés a két csoport között ($f=-1,668$; $p=0,115$). Azonban az vizsgált csoport adatainak magas szóródása ($s=10,45$), az alacsony mintaelemszám, illetve a majdnem tendenciózus p-érték elgondolkodtatóak. Az eredményeket az 1. számú grafikon szemlélteti.

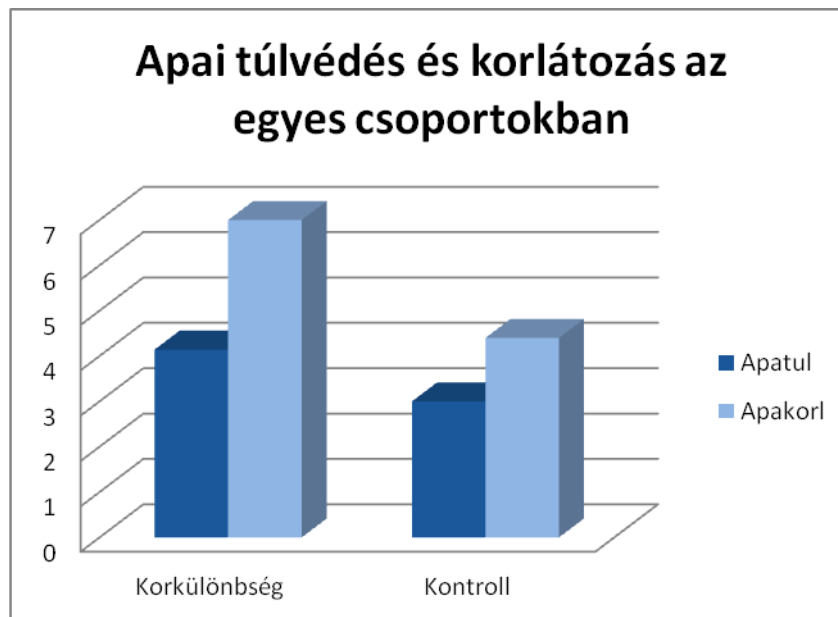
2. számú grafikon: a párok női tagjainak H-PBI értékei csoportbontás szerint

Kétmintás t-próbával megvizsgáltam azt is, hogy a H-PBI további, Túlvédés és Korlátozás skáláin mutatkozik-e különbség a két csoport között. A próba eredménye szerint tendenciózus különbség mutatkozott mind az anyai túlvédés ($f=1,879$; $p=0,077+$) mind az anyai korlátozás ($f=1,962$; $p=0,069+$) tekintetében. Az apai túlvédés ($f=0,432$; $p=0,673$) és korlátozás ($f=-0,251$; $p=0,805$) tekintetében nem mutatkozott eltérés a csoportok között. Az eredményeket a 2. számú diagram szemlélteti.

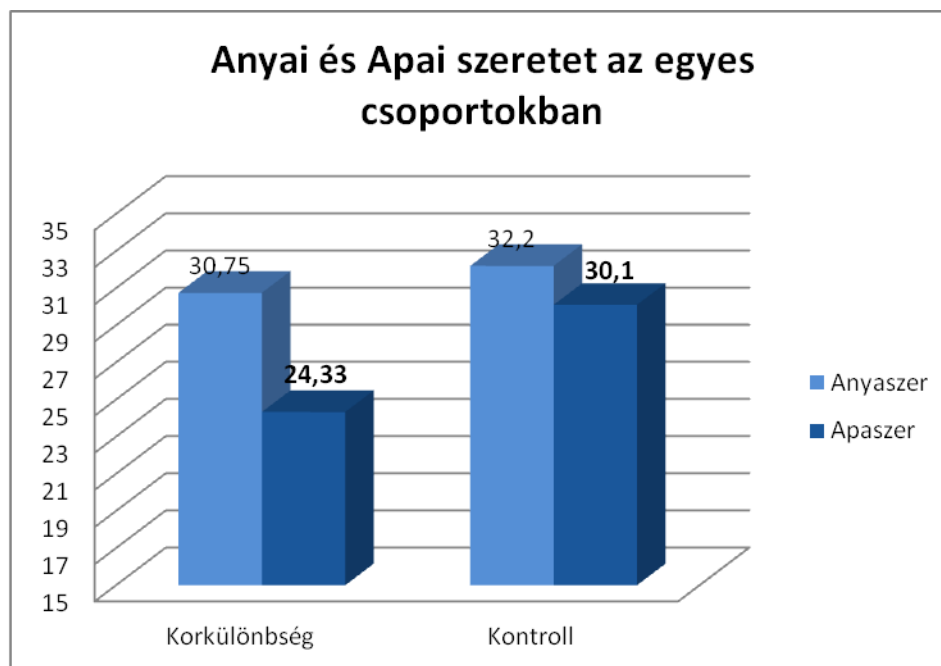

3. számú diagram: a párok női tagjainak H-PBI értékei csoportbontásban összehasonlítva

A férfiak esetében ugyanezen változókat vizsgáltam kétmintás t-próba segítségével. A statisztikai próbák eredménye szerint az anyai szeretet ($f=-1,003$; $p=0,312$) túlvédés ($f=-0,492$; $p=0,622$) és korlátozás skálákon ($f=-1,695$; $p=0,106$) nem mutatkozott szignifikáns eltérés a két csoport között. Az apai szeretet változó esetében viszont szignifikánsnak bizonyult a különbség a két csoport között ($d=-2,174$; $p=0,050^*$). A korlátozás változó esetében pedig tendenciózus eltérés látható ($f=1,891$; $p=0,077^+$). A csoportátlagok a 3. számú diagramon láthatóak.

4. számú diagram: Apai túlvédés és korlátozás az egyes csoportokban

5. számú diagram: a H-PBI értékek a férfiak csoportjában

Az első hipotézisemmel kapcsolatban a párokkal elkészített interjú ugyan nem tartalmazott a szülőkkel, és azok viselkedésével kapcsolatos kérdéseket (csupán a kapcsolat fogadtatása, és a családdal való kapcsolattartás témaköröknél volt erről szó említésszerűen), mégis a vizsgált csoport számos tagja számolt be spontán módon a szüleivel való kapcsolatáról. A kontrollcsoport 10 párja közül 1 pár esetében sem merültek föl spontán beszámolók. A vizsgált csoport 12 párja közül 8 pár tagjai számoltak be szüleikkel kapcsolatos gyermekkori élményeikről. A férfiak 7 vesztette el hamar az édesapját, aki vagy elhagyta a családot, vagy korai halállal távozott. Az egyik férfi így nyilatkozik apjáról:

„Apukámról nem tudok. Dióhéjban anyámék együtt éltek 6-8 éves koromig, akkor váltak, aztán apám elment. Sokáig nem láttam. Aztán volt, hogy én elmegyek megkeresni, mert a fiúnál ez így nagyon fontos, az apa, hogy akkor azt hova teszi, hol van, miért nincs, meg mi az hogy nincs, egy darabig ez így ment, haragudtam rá, mert leszart. Aztán amikor az ember huszon-harminc éves lesz, és kezd férfiasodni, akkor átéli, mi ez, az apa-fiú kapcsolat. És akkor elkezdtem újra keresni. Meg filmet tervezni róla, hogy ez ahhoz is jó lesz. De nem találtam meg. Ha tudnám azt, hogy meghalt, vagy mi van vele, vagy bármi, akkor más lenne a mindennapom. Valahogy pontot tenne a mondat végére a pontosvessző helyett.”

Ki merem jelenteni tehát, hogy ezen párok 60%-ánál a pár férfi tagja valószínűleg nem rendelkezett kielégítő apaképpel. Édesanyjukról viszont egészen máshogyan nyilatkoztak, itt lágy vonású, kiszolgáló, gondoskodó anyaképek jelenhetnek meg lelki szemeink előtt:

„Anyukámmal nem volt gond, nála jámborabb ember nincs a földön.”

„Édesanyám szelíd nő volt”

„...én az elesetteket, a gyerekeket, de még a felnőtt korosztályban is az elesetteket próbálom, ha mással nem csak jó szóval segíteni. Nekem az édesanyám volt ilyen, biztosan tőle örököltam.”

A férfi-minta helyett tehát egy gondoskodó, segítő, „megmentő” anya képe nyújtotta a szülői mintát ezeknek a férfiaknak az esetében.

A korkülönbséges párkapcsolatban élő nők közül 4 korán elvesztette édesapját, hárman közülük pedig édesanyjukat is, így őket többnyire nagyszülei nevelték föl. A maradék 8-ból további 4 nő számol be az édesanyjával való kiegyensúlyozatlan kapcsolatáról, ezek közül idéznék néhányat:

„De az igazi anyuka-lánya kapcsolat nem alakult ki. Ő mindig tett be egy féket. Hogy hogy lehet egy anyuka...így...azt láttam, hogy mindenhol segít az anyuka, kezüket-lábukat törli a szülők. [...] egy szülő hogy mondhatja a lányának, hogy 250 forint egy kiló barack (ti. a saját kertjükből)? Azért, mert egy olyan emberhez mentem feleségül, akiről ő azt gondolta, hogy nem jó választás?! Miért?”

„Ő volt a gonoszabb kettőjük között. Apuval szerintem nem lett volna gond, ha más nővel van.”

„3 éves koromtól kezdve elmeséltem, hogy hogyan kalapált el, hogy vert agyba-főbe, hogy vert el vizes kötéllel, hány órát térdepeltem a sarokban...”

„Anya egyszer kidobott otthonról. Nagyon sokat veszekszünk”

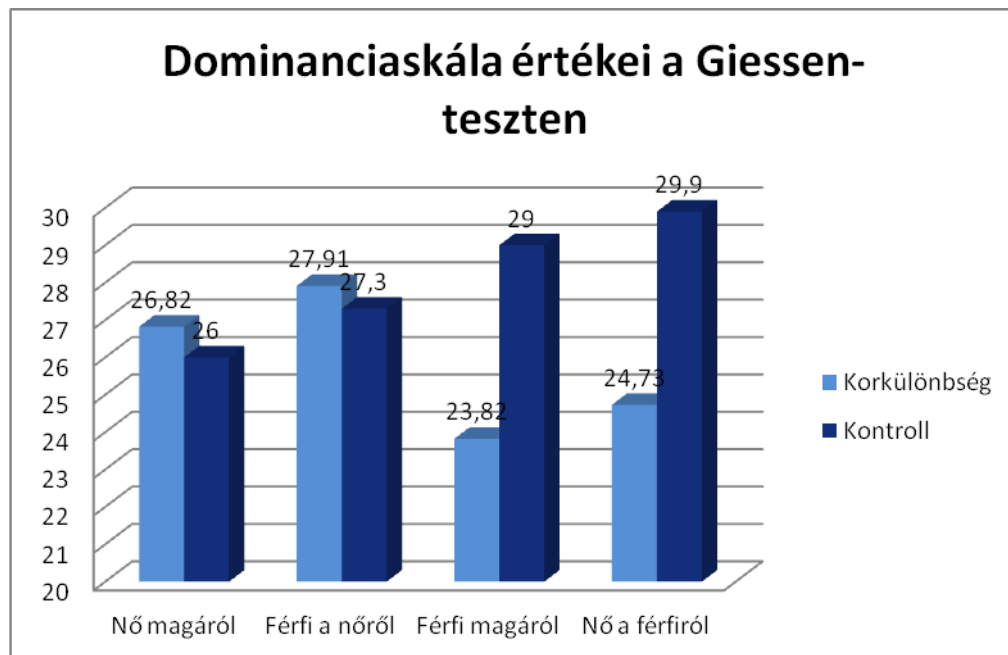
Talán ebből a néhány idézetből is érezhető, hogy ezeknek a nőknek többségében nem csak korlátozó, túlvédő anyja volt, hanem verbálisan és/vagy fizikálisan is bántalmazta őket. Az apa alakja minden esetben háttérbe szorult a domináns anyai alak mellett.

5.3. Második hipotézis eredményeinek vizsgálata

Hipotézisemben azt feltételeztem, hogy a Giessen-teszt Dominancia skáláján a vizsgált csoport párijainál a férfi mutatkozik dominánsabbnak a nőnél. A hipotézist összetartozó mintás t-próba segítségével vizsgáltam meg.

A statisztikai próba szerint a korkülönbséges csoportban nem mutatkozik szignifikáns eltérés a két fél dominanciája között ($t = -1,179$; $p = 0,2656$) – valószínűleg a nagy szórás miatt ($s=8,43$). Ezzel szemben a kontrollcsoport férfi és női tagja között tendenciózusnak bizonyult a különbség a dominancia tekintetében ($t = 2,145$; $p = 0,0605+$).

Kétmintás t-próba segítségével megvizsgáltam azt is, hogy van-e különbség az egyes csoportba tartozó férfiak és nők között – egymáshoz képest. Az elemzés nem talált szignifikáns különbséget a korkülönbséges párkapcsolatban élő nők és a „normál” párkapcsolatban élő nők dominanciája között ($t=0,543$; $p= 0,593$). A férfiak esetében szignifikánsnak bizonyult a különbség ($t=-3,31$; $p=0,004^{**}$): a korkülönbséges párkapcsolatban élő férfiak a Dominancia skálán 23, a „normál” párkapcsolat férfijai 29,9 pontot értek el átlagosan. Az eredmények az 5. számú diagramon láthatóak.

6. számú diagram: A Giessen-teszt Dominancia skáláján elért értékek

A dominancia kérdéskörébe tartozik a döntéshozás is, amennyiben a folyamatot és a végleges döntést valamelyik fél a kezébe veszi. Az interjúkban erről is megkérdeztem a párokat.

A kontrollcsoport tagjai megegyeztek abban, hogy közösen szoktak döntést hozni, a 10 párból 3 vallotta be azt, hogy a nő a dominánsabb a döntéshozási kérdésekben.

A körülönbséges párok között legtöbb helyen (8 esetben!) a párok egyetértettek abban, hogy mindig közösen, megbeszéléses alapon hoznak döntést, illetve a másik szakterületéhez érve átengedik annak a vezetést. Ettől függetlenül az interjúk során született néhány olyan válasz is, mely utalhat arra, hogy mégis polarizáltabb a párok kapcsolata annál, mint amilyennek ők gondolják:

„(férfi:) nála a döntés kényes pont, mert nem mindig tud dönteni. Úgyhogy én átveszem. Nem azért, hogy uralkodjak, hanem mert így jobb, kényelmesebb. Nyilván a körülönbségből is ered ez, bizonyos szempontból érettebb vagyok és át tudom jobban látni a dolgokat, mint ő.”

„(férfi:) a nagy dolgokban azt hiszem, én döntök”

„(nő:) Van egy rossz tulajdonságom, hogy ha dönteni kell, én általában nem tudok... (férfi:) Igen, de ne csak olyanra gondolj, hogy pozitív, negatív kimenetel, hanem mondjuk elmegyünk egy étterembe és nem tudja eldönteni, mit egyen. Vagy hogy hova menjünk...”

„A döntéseket 80%-ban apuci hozza. A nagyobb döntéseket általában meg szoktuk beszélni, de van úgy, hogy eldönti, hogy vesz egy mosógépet, nem tudok róla, hazajövök és itt a mosógép.”

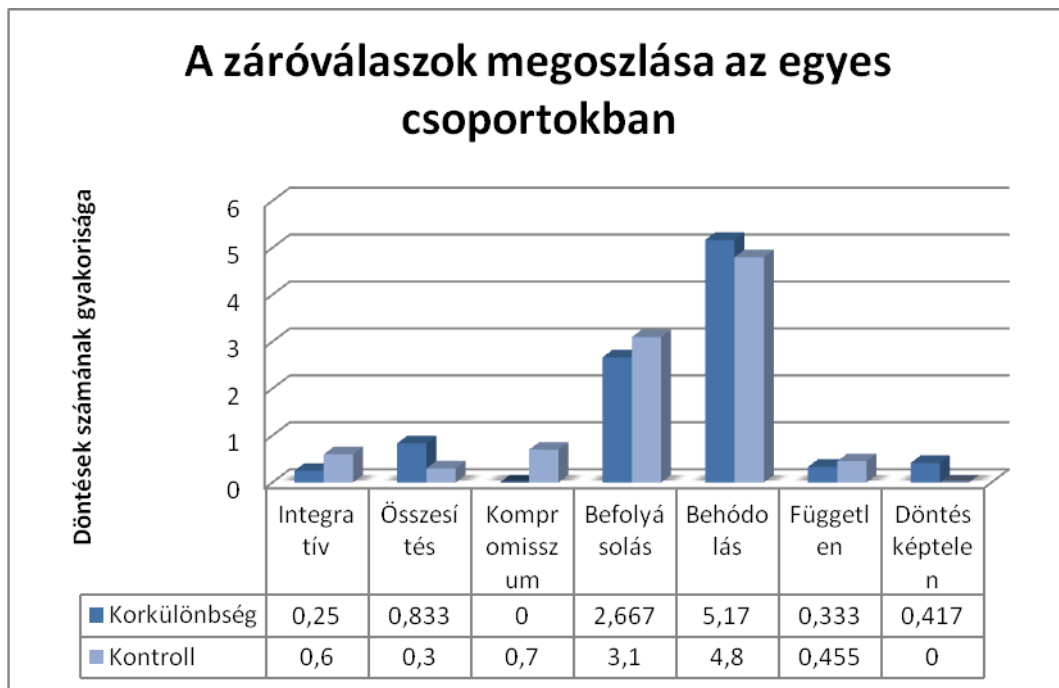
Ugyanakkor nem példa nélküli, hogy kölcsönös, egyenlő figyelmet biztosítanak a pár tagjai egymás felé:

„vannak kívánságaink egymáshoz, elmondjuk, hogy mit szeretnénk jobban és abban mennyit tud a másik segíteni”

E kettőség miatt olybá tűnik, hogy némely esetben a dominancia illetve a szerepmegosztás tudattalan módon történik.

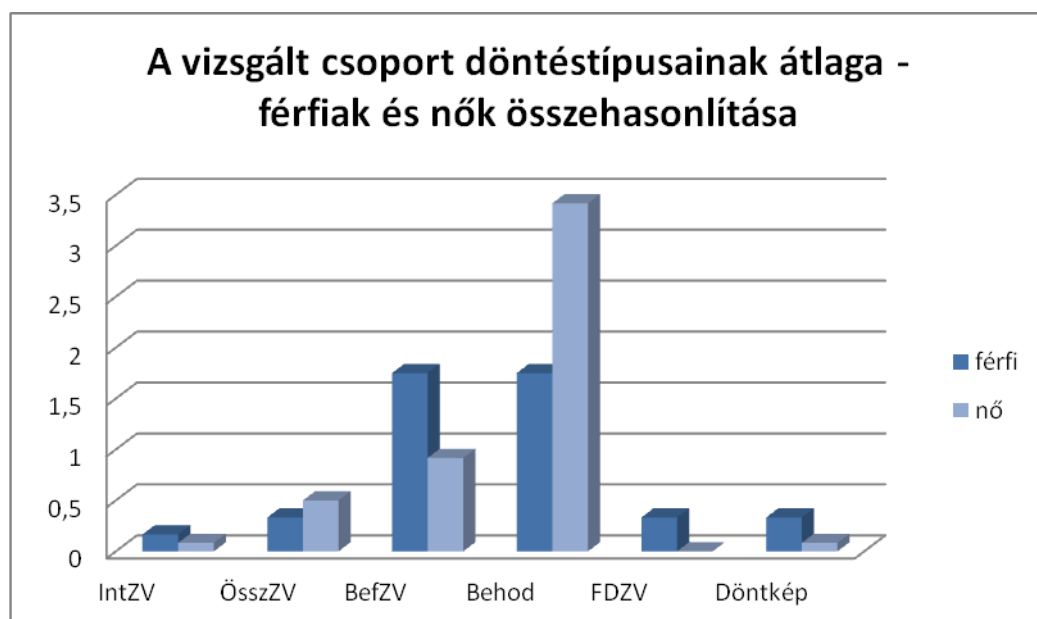
6.1. Harmadik hipotézis vizsgálata – a Közös Rorschach Vizsgálatok elemzése

Mivel a Közös Rorschach vizsgálatot a párok működésének felderítésére használtam, így konkrét hipotéziseim nem voltak ezzel kapcsolatban. Elsőként a záróválasz típusát vizsgáltam meg a kontrollcsoport és a különbséges csoport között – arra voltam kíváncsi, milyen gyakori az integrált döntés, az összesítés, a kompromisszumkötés, a befolyásolás, a behódolás, a független döntés és a döntésképtelenség. Ehhez kétféle t-próbát alkalmaztam. Szignifikáns eredményt kaptam két döntéstípus, a kompromisszum ($d = -3,28$; $p = 0,0095^{**}$) és a döntésképtelenség ($d = 2,803$; $p = 0,0172^{*}$) esetén. A kompromisszumkötést, mint megoldást a különbséges párok egyáltalán nem használták, szemben a kontrollcsoport tagjaival. A döntésképtelenség esetében szintén a kontrollcsoport mutatkozott erősebbnek: esetükben ugyanis egyáltalán nem fordult elő, hogy valamelyik táblán passzoltak volna. Az egyes döntések előfordulásának átlagait a 6. számú diagram szemlélteti.

7. számú diagram: záróválaszok típusainak előfordulása a korkülönbséges, illetve a kontrollcsoportban

A döntések típusát megvizsgáltam az egyes csoportokon belül is, a női – férfi tagok között, szignifikáns eltéréseket keresve. A kontrollcsoportban egyik döntéstípusban sem mutatkozott szignifikáns eltérés, míg a vizsgált csoportban eltérés mutatkozott a befolyásolás ($t=2,458$; $p=0,022^*$) és behódolás ($d=-3,325$; $p=0,005^{**}$) értékeiben. Az eredményeket grafikonba foglaltam.

8. számú diagram: döntéstípusok gyakoriságának átlaga a korkülönbséges csoportban: a férfiak és nők értékei

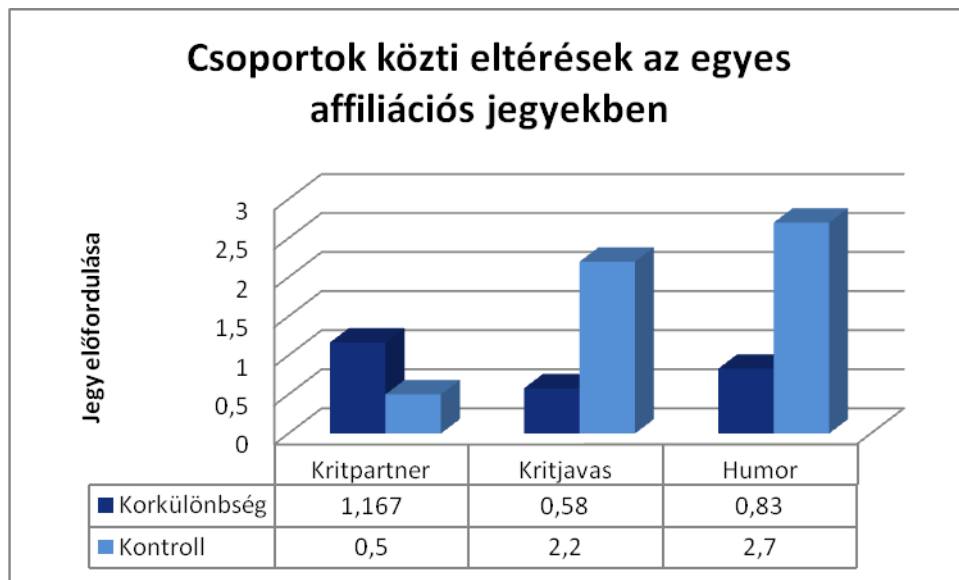
A döntések színvonalára vonatkozóan szintén megvizsgáltam, van-e szignifikáns különbség az egyes csoportok között, azonban kétmintás t-próbával vizsgálva a problémakört, ilyen nem találtam sem az egyes csoportok között, sem pedig a férfiakra és nőkre lebontva. Egyetlen dimenzió mentén találtam eltérést: a korkülönbőséges csoportban a férfiak tendenciaszinten gyakrabban zárják le a döntési folyamatot kreatív válaszokkal, mint a nők ($d = 1,956$; $p = 0,0668+$).

9. diagram: Kreatív (K1), közös ötleteket beemelő kreatív (K2), egyszerű (1X) és regresszív döntések aránya a csoportok tagjai között

Statisztikai vizsgálatok a negatív és pozitív affiliációs jegyekre:

Az affiliációs jegyeket csoportbontásban, párok szintjén vizsgálódva vetettem alá a statisztikai elemzésnek. Az affiliáció a kapcsolatok, kommunikációs viszonyok szeretet-gyűlölet dimenziója, ezek a Közös Rorschach vizsgálatban különböző pozitív és negatív jegyekkel jelölhetők. A jegyek nagy száma miatt csak azon eredményeket mutatom be, melyeknél a t-próbában szignifikáns vagy tendenciózus eltérés mutatkozott a két csoport esetén. Ezek pedig a következők: partner személyére irányuló kritika ($t = 1,85$; $p = 0,079+$), partner javaslatára irányuló kritika ($d = -2,725$; $p = 0,017*$) és a humor ($d = -1,865$; $p = 0,087+$). A partner személyét inkább a vizsgált csoport tagjai, míg a javaslatát inkább a kontrollcsoport tagjai illették kritikával. A humor, mint a helyzettel való megküzdés szintén inkább a kontrollcsoport tagjaira volt jellemző.

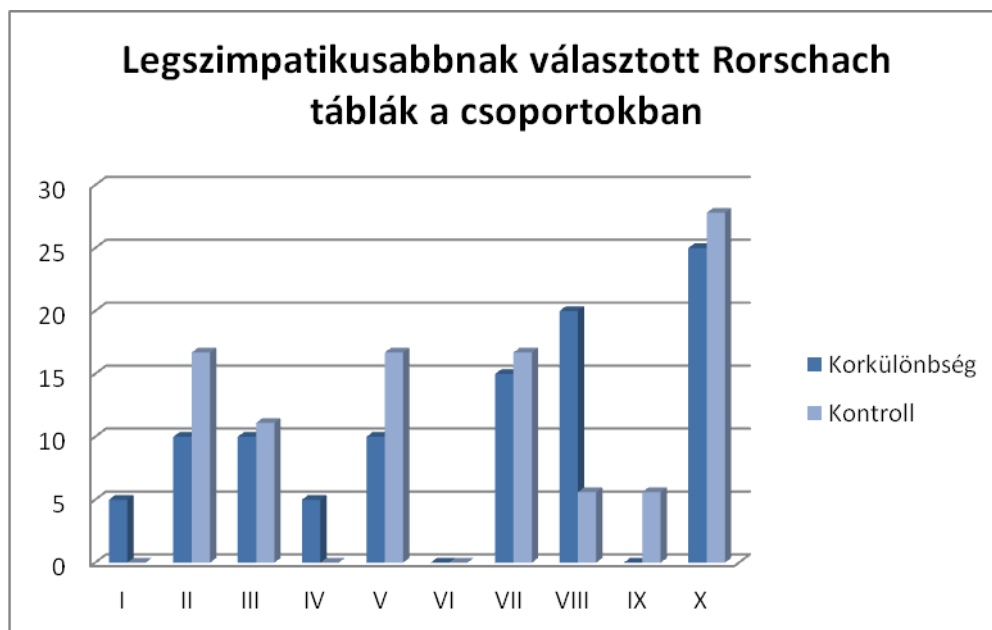
10. számú diagram: eltérő affiliációs jegyek előfordulásának átlaga csoportbontás szerint

A dominancia kérdése fontos aspektusa minden párkapcsolatnak, így azoknak is, ahol nagy a korkülönbség. A KRV megkülönböztetett dominanciajegyeit (független javaslat, első független javaslat, instrukció, ragaszkodás és elfogadtatott tartalom) kétmintás t-próbának vettem alá: megvizsgáltam, hogy a férfiak és nők között van-e eltérés a csoporton belül. A fontos mutatók közül egyedül a ragaszkodásban tapasztaltam szignifikáns eltérést ($d=2,971$; $p=0,010^*$) a férfiak és nők között. Míg a vizsgálat során a korkülönbséges párok tagjai közül a férfiak átlagosan 2,971 alkalommal ragaszkodtak saját javaslataikhoz, addig partnereik ezt átlagosan 0,971-szer tették meg. A kontrollcsoportban ugyanez az arány a férfiaknál 1,6, a nőknél pedig 3,1.

Szimbolikus tartalmakra vonatkozó statisztikák:

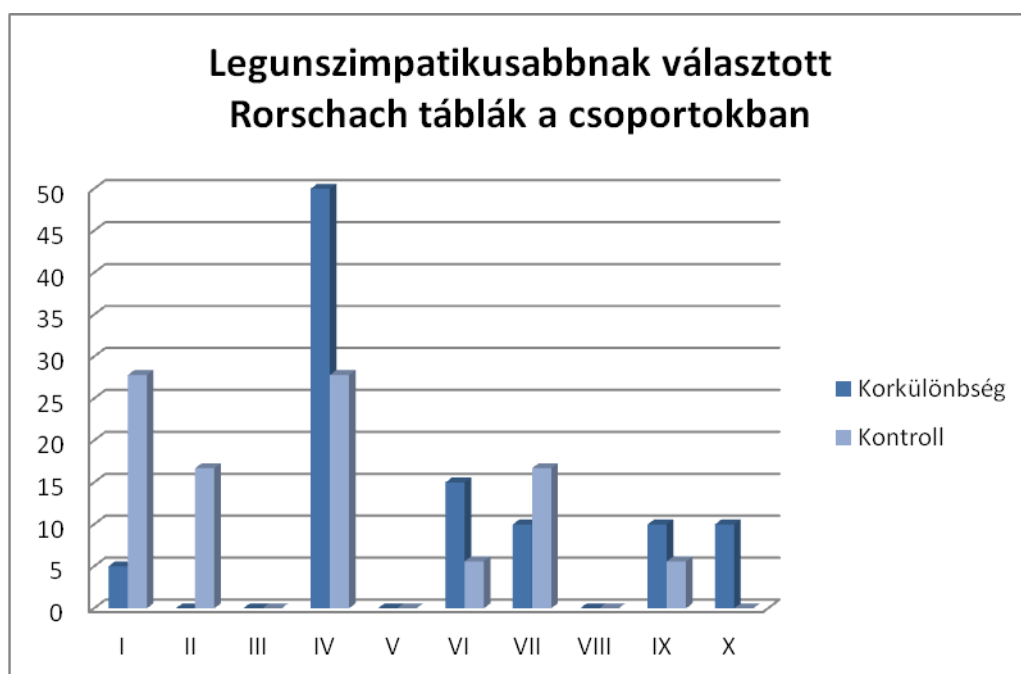
Kollúzió szempontjából fontos megvizsgálni a szimmetria és szimbiotikus jegyeket, melyek egy rossz, kollúziós párkapcsolati működésre utalhatnak. Szimbiózis válasz egyetlen pár esetében sem fordul elő, szimmetria - reakciók viszont jelen voltak mind a vizsgált, mind a kontrollcsoportban. A vizsgált csoportban a kétmintás t-próba tendenciózus eltérést mutatott a nők és férfiak szimmetria-reakcióinak gyakoriságával kapcsolatban ($d=1,777$; $p=0,092^+$). A férfiak átlagosan 1,8, a nők pedig 0,67 alkalommal adtak szimmetria-tartalmú válaszokat. A kontrollcsoportban ez a férfiak esetében 0,4, a nők esetében 0,3 volt.

A KRV bemutatásánál említettem, hogy felhívó jelleg szerint is értelmezhetőek a táblák. Ennek kapcsán számítottam gyakoriságot arra, hogy az egyes párok tagjai melyik táblát választották a legszimpatikusabbnak, és melyiket a legkevésbé szimpatikusnak.

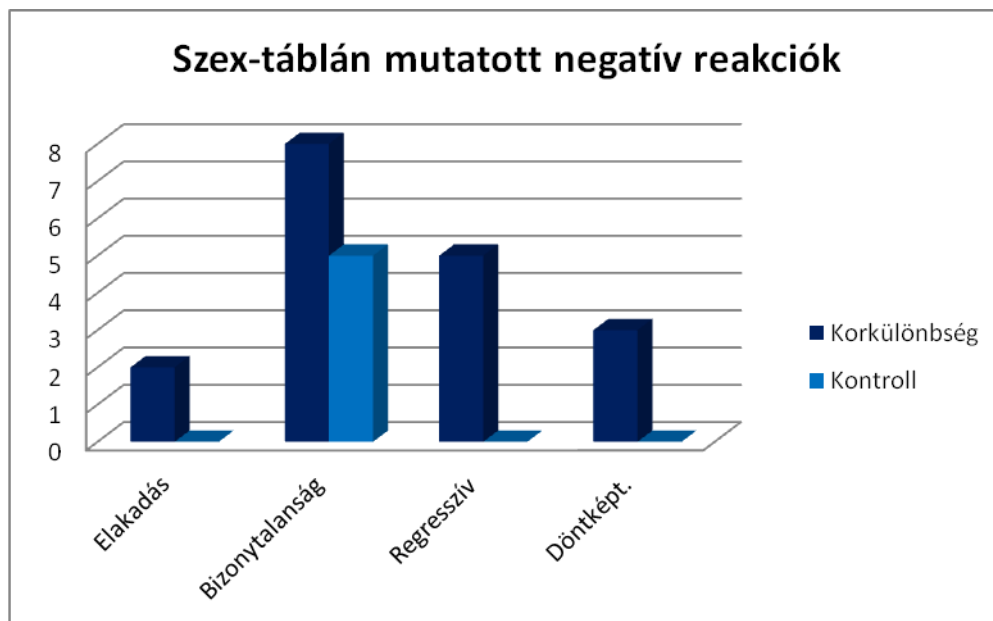
11. számú diagram: szimpátia-választások a Rorschach tesztben

A legszimpatikusabb táblák esetében nagyon nagy eltéréseket tapasztalhattunk a választások terén. Mindazonáltal a vizsgált csoportban a legkiemelkedőbb táblák a VIII. és a X. táblák voltak, előbbi tábla az érzelmeket szólítja meg, míg az utóbbihoz a jövőkép köthető. A kontrollcsoportban is gyakran választották a X-es táblát, ezen kívül a II és V. voltak még kiemelkedőek.

12. számú diagram: antipátia-választások a Rorschach tesztben

A legantipatikusabbnak választott táblák esetében már jóval egyértelműbb a helyzet. A korkülönbséges párok számára egyértelműen a IV., azaz az apatábla volt a legkevésbé szimpatikus. A kontrollcsoportnál eloszlanak a válaszok, de az IV., illetve az első táblát is gyakran választották antipatikusnak.

13. számú diagram: a negatív jegyek összes előfordulása a Rorschach VI táblán, csoportbontásban

A kis elemszám miatt statisztikát nem végezhettem, azonban összeszámoltam, hogy az egyes csoportokban milyen gyakran fordulnak elő negatív jegyek a VI., azaz a szex-táblán, mivel ezen a táblán viszonylag nagy számú döntésképtelenséget tapasztaltam a vizsgált csoport esetében. A diagramból kiderül, hogy mindkét csoport esetében előfordultak bizonytalanságra utaló jegyek ezen a táblán, azonban regresszív tartalmak, és végül a két pár döntéshozási képtelensége ezen a táblán csak a korkülönbséges párokra volt jellemző.

Az eredmények elemzése közben nem került el a figyelmemet, hogy a korkülönbséges párok döntési színvonalai inkább az alacsonyabb színvonalú döntések felé tolódnak el, míg a kontrollcsoport döntései a közép- és magas színvonalú kategóriába esnek. Az interjúkat olvasva néhány szembeötlő információval találkoztam ezzel kapcsolatban. 7 pár említette az interjú során a vizsgált csoport tagjai közül a személyiségek érettségének témáját. Akár a nő, akár a férfi nyilatkozott a témáról, minden esetben azt mondták el, hogy a férfi hiába idősebb papíron, mégis gyerekeknek érzi magát, vagy fiatalabbnak viselkedik. Íme néhány idézet:

„(nő:)Mindig mondják, hogy azért keres idősebbet valaki, mert az apakomplexus az ott van. Nekem fogalmam nem volt róla, hogy 32 éves lesz, mert jól nézett ki, fiatalos volt.”(a nő ekkor 18 éves volt)

„(ffi:) Én megfontoltabb lettem, megértem. Amikor 28 voltam, ez most furán hangzik, nem azt mondom, hogy 14 évesnek éreztem magam, hanem talán még fiatalabbnak. Annak idején tök jól esett bohóckodni, mókamesternek lenni.”(a nő ekkor 15 éves volt)

„(ffi:)Nekem jó, tehát én alapvetően fiatalnak érzem magam, legalább 4-6 évvel, plusz nekem mindig a fiatalabb nők tetszettek, a magam korabeliek nekem már öregek, kezit csókolommal is köszönök nekik.”

A személyiségük érettségét tekintve tehát kevésbé polarizáltak ezek a kapcsolatok, szemben például a dominancia kérdésével.

5.5. Korkülönbséggel kapcsolatos nehézségek a párkapcsolatban

Még egy fontos kérdéskörre ki kell térnem, ez pedig az, hogy okozott-e problémát a korkülönbség a párok számára, illetve ha igen, mik voltak azok, és hogyan küzdöttek meg ezekkel?

A párok fele (6 eset) azt nyilatkozta, hogy semmilyen problémát nem okozott számukra a korkülönbség, csupán annyit tudtak megfogalmazni, hogy kétségekkel küszködtek a kapcsolat kezdetekor, de nem tudták megfogni, pontosan mi okozta bennük ezt az ellenérzést.

7 pár számolt be arról, hogy első sorban a környezet (család, barátok) ellenszenvével kellett megküzdeniük, több esetben az ismerősök próbálták lerombolni kapcsolatukat.

„Talán félttem attól, hogy ki akar használni...nem a tulajdonságaiból vontam le, hanem mert ezt mondták az ismerősök. Hogy gondolj bele, lehet, hogy pedofil. És hát beleültették a bogarat a fülembe, hiába éreztem a szívemmel mást, az agyamban benne voltak.”

2 férfi számolt be olyan jellegű kétségekről, melyek azzal voltak kapcsolatosak, hogy nem akarják a fiatal lány életét elrontani a jelenlétükkel, továbbá a társadalmi normákkal való szembeszegülés is aggasztotta őket:

„Én akkor 28 éves voltam, Sz. akkor másfél hónap múlva töltötte a 15-öt. Azért egy 28 éves emberben ez megfordul, hogy akkor ezt most szabad-e, jó dolog-e egyáltalán, én ezt most tényleg komolyan gondolom, engedhetek-e az érzelmeimnek...ez nem úgy jött, hogy csapjunk

bele és menjen. A szívemmel éreztem, hogy ő az, az eszemmel pedig, hogy gondolkozzál már egy picit, mégiscsak egy 15 éves lányról van szó. Aztán a szívem győzött.”

„Nekem voltak eleinte fenntartásaim. Úgy éreztem, hogy ez a korkülönbség ez esetleg terhet jelenthet számára. Akár később. Valamivel. Úgy éreztem minthogyha egy kicsit úgy belekontárkodnék az életébe ezáltal. De aztán kiérvelte belőlem. Úgyhogy mostanában már nem gondolok rá, pedig talán mostanában kéne.”

További 3 pár számolt be arról, hogy komoly dilemmát jelentett a korkülönbség a jövőjükre nézve: a gyermeknevelés kérdését tartották problematikusnak, mivel „benne van a pakliban”, hogy a férfi hamarabb távozik el az élők sorából, a nő pedig egyedül marad a gyermekkel. Megoldásként említették, hogy bár megrágták a témát, mégis annyira szerették már egymást, hogy mindenképpen a másik mellett döntöttek, a következményeket vállalva.

5.6. A negyedik hipotézisre vonatkozó vizsgálat

A negyedik hipotézis a párkapcsolati elégedettséggel kapcsolatos. A kérdést, hogy a csoportok között tapasztalható-e eltérés a párkapcsolati elégedettség tekintetében, kétmintás t-próbával vizsgáltam meg. A próba eredménye szerint szignifikáns eltérés látható a két csoport között ($t=2,309$; $p=0,0262^*$). A kontrollcsoport a maximális 5 pontból 4,69-es átlagot ért el, a vizsgált csoport ehhez képest 4,9-es átlagot produkált ezen a mérőeszközön.

6.Eredmények értelmezése

Kutatásom fő kérdései a korkülönbséges párkapcsolatok kapcsán a következők voltak: mennyiben befolyásolja a családi, és leginkább a szülői háttér a párválasztás alakulását, a jóval idősebb vagy fiatalabb pár kiválasztását? Hogyan alakulnak a dominanciaviszonyok és milyen jellegzetességekkel írhatóak le ezek a párkapcsolatok? A kutatás kvalitatív és kvantitatív vizsgálati módja révén a kis mintaelemszám ellenére is betekintést nyerhetünk a korkülönbséggel bíró párkapcsolatokba, ugyanezen okból adódóan viszont minden esetben felmerül a további, nagyobb mintaelemszámon való kutatás szükséges volta is.

Az általam vizsgált csoportok szocio-demográfiai jellemzőit górcső alá vetve megállapíthatjuk, hogy a korkülönbséges párkapcsolatok valóban bírnak némi instabilitással, hiszen több pár mondta le a vizsgálatot szakításra hivatkozva ebben a csoportban, míg a kontrollcsoportnak felkért párok közül senki nem adott ilyen jellegű visszajelzést. Ugyanakkor a végleges vizsgálatba bekerült személyek kapcsolata stabil, több éve kipróbált és működő, ellentétben számos vizsgálati személy korábbi kapcsolatától, melynek gyakran az új partner vetett véget.

Első hipotézisem a párok gyermekkori családi körülményeire, szüleik bánásmódjára kérdezett rá, feltételezve azt, hogy a kontrollcsoport tagjaival szemben a korkülönbséges párok tagjainak szülei kevésbé törődőnek mutatkoznak majd. A hipotézis igazolást nyert, a korkülönbséges párok esetén az anyai és apai szeretet mértéke nem csak a kontrollcsoport értékeit, de a sztenderd magyar átlagot is messze alulmúlta. A vizsgált csoport 24 főjéből 13 főnek vagy korán meghalt az édesapja, vagy a szülők gyermekkorában váltak, így az apával kevés kontaktjuk volt. A nők esetében a szülői háttérrel többnyire egy domináns, túlkorlátozó anya nyújtotta, míg a férfiak esetében az anya gondoskodó és szerető volt. Dolgozatom elején felvettem a kérdést, vajon milyen szempontok mentén választunk párt. A korkülönbséges párok családi háttérét vizsgálva arra következtetek, hogy jelen esetben a szülőimágó elmélet, valamint a freudi pszichoanalitikus vonal magyarázhatja a párválasztást. Kagan (idézi Buda, 1988) elképzelése szerint az anya viselkedése, és az anyával való viszony később meghatározóvá válik a párválasztás tekintetében, mindkét nem esetében. A korkülönbséges pároknál igazolódni látszik, milyen hatása van a szülői bánásmódnak, legfőképpen pedig az anyai viselkedésnek a későbbi személyiségfejlődésre, párkapcsolatra: a nők, domináns és elnyomó anyjukhoz mintájára választanak maguknak egy olyan férfit, aki mellett megélhetik ugyanazt a polarizált dominanciaviszonyt, mint amit édesanyjukkal is megéltek, ezáltal

kerülve újra az alárendelt szerepkörbe. A korkülönbséges kapcsolatban élő férfiak pedig anyjuk gondoskodó, önmagát a háttérbe szorító, szerető magatartásmintáját keresik társukban, melyet olybá tűnik, a fiatal partner mellett találnak meg. A jelenség szemléltetéséhez Kast (1988) Apák-lányok, anyák-fiúk című könyvének egy esetéből idéznék, melyet a férfi eredetileg pozitív anyakomplexusával kapcsolatban tárgyal. Az eredetileg pozitív anyakomplexusban az anya viselkedése pozitív, gondoskodó –talán túlságosan is, emiatt okozhatja a gyermek fixálódását ebben a komplexusban. Az esetről Kast a következőket írja:

„Partnernőitől elsősorban azt várja, hogy csodálják, felnézzenek rá, élvezzék a gazdagságát, viszonzózzák érzékiségét. Legyen bennük valami anyás, de nehogy már anyaformán nézzenek ki! „Annál jobb nálam a csajszí, minél zsebébb”” (Apák-lányok, anyák-fiúk, 42. o.) Az általam vizsgált korkülönbséges párkapcsolatban élő férfiak viselkedése is hasonló motivációra utal.

A párválasztási motivációk tekintetében feltehetjük a kérdést: vajon a korkülönbséges kapcsolatok a hasonlósági vagy a komplementer hipotézisnek feleltethetők meg? Véleményem szerint a kutatás eredményei valamilyen szempontból feloldják a két elmélet közötti feszültséget. A korkülönbség és az általa okozott mindennemű eltérés a két fél között, beleértve a dominanciában tapasztalt eltéréseket is, kiválóan illeszthetőek a komplementer elmélet paradigmájába. Ugyanakkor bizonyos szempontból a hasonlósági hipotézis sem vethető el: a párok ugyanis arról számoltak be, hogy a személyiségük érettsége tekintetében hasonlítanak egymáshoz, többnyire az idősebb fél éretlensége miatt. Bereczkei (2003) evolúciós pszichológiai elméletével is összeegyeztethető a jelenség: a férfiak a fiatal nőket keresik – akiket rajongásuk által könnyű megtartani, a nők pedig érett férfiakat – akiket viszont amiatt egyszerűbb benn tartani egy kapcsolatban, mert fiatalságuk hanyatlásával már „kiélték magukat”, megbízhatóbbá váltak. Elképzelésem szerint ezt az elméletet támogatja meg Klohnen és Mendelshon (1998) elképzelése a szelf és ideális szelf kongruenciájának párválasztásban betöltött szerepéről. Amennyiben a szelf és az ideális szelf inkongruensek egymáshoz képest, úgy a személy tőle nagyon eltérő partnert választ. Számomra ez implikálja az alacsonyabb önbizalmat, mely a Bereczkei által is említett könnyen megtartható partner keresése felé orientálhatja a személyt. Fontos azonban leszögezni, hogy részemről ez a kijelentés pusztán elméleti síkú eszmefuttatás, így a kérdés további kutatást igényel.

A második hipotézisem a szerepviszonyokkal, a dominancia kérdésével volt kapcsolatos. A Giessen teszt és a Közös Rorschach Vizsgálat alapján is igazolható, hogy a kontrollcsoporthoz képest a korkülönbséges csoportban a párok között élesebb a szerepmegosztás, a

dominanciaviszonyok polarizáltak: a férfi magas dominancia-értékei mellett a nő visszahúzódónak, alárendelődőnek tűnik. A kontrollcsoportban ehhez képest a dominancia-arány viszonylag kiegyenlített, talán inkább a nő felé tolódott el. A legtöbb modern társadalom alapvetően férfi uralta: egyes gondolkodók szerint ez evolúciós okokra vezethető vissza (Bereczkei, 2003). A férfi domináns fellépését a különbséges kapcsolatokban magyarázhatja maga a különbség is: a férfi tapasztaltabb fiatalabb párjánál, az eriksoni (1990) életszakaszokban előrébb tart, s jó esetben megoldotta azokat az életszakaszbeli feladatokat és konfliktusokat, melyeken fiatalabb párja még nem ment keresztül. A komplementer szükségletek elmélete (Winch, 1958) a dominanciabeli különbségeket is magyarázhatja: a szubmisszív karakterű nőt tökéletesen kiegészíti egy domináns, vezető típusú férfi.

Dolgozatom harmadik része exploratív jellegű, a különbséges és a kontroll párok közötti interakció-dinamikai különbségeket, döntéshozási folyamatokat és jellemzőket hivatott vizsgálni. A dominanciaviszonyokat a Közös Rorschach Vizsgálat a Giessen teszttel kongruens módon mutatta ki. A záróválaszok típusainál megfigyelhettük, a kontrollcsoport és a vizsgált csoport tagjai milyen mértékben használták az egyes döntéstípusokat. A közepes színvonalú befolyásolás és behódolás válaszok mindkét csoportban gyakorinak mutatkoztak, a behódolásban azonban a vizsgált csoport produkált magasabb átlagot. Továbbá arra is fény derült, hogy a vizsgált csoport tagjai kompromisszumot egyetlen esetben sem voltak képesek kötni. Döntésképtelenséget viszont – a kontrollcsoporttal ellentétben – csak a vizsgált csoport produkált. A vizsgált csoport tagjait vizsgálva azt láthattuk, hogy a férfiak több esetben mondják ki a végleges döntést, mint a nők. A befolyásolás típusú záróválasz inkább a férfiak eszköze volt, míg a nők gyakrabban hódoltak be partnereiknek. A független döntés, valamint a döntésképtelenség majdnem kizárólag a férfiakra volt jellemző. Ezeket a jelenségeket a dominanciaviszonyokkal magyaráznám. A polarizált kapcsolat eleve kizárja a felek egyenrangúságát, s ez a döntéshozatalra is kiterjed. Az interjúban többször esett említés arról, hogy a férfiak körülbelül az esetek 80%-ában számítanak a nagyobb döntések meghozójának. Ez a Közös Rorschach Tesztben sem történt másként. A férfiak gyakori befolyásolás válaszai a partneren való hatalomgyakorlás eszközei lehetnek, ennek durvább változata a férfi által kimondott független döntés, melyben a férfi a hatalmi szerepben tetszeleg, miközben partnere kívánságait teljes mértékben figyelmen kívül hagyja. Ebből a szempontból érdekes lehet számunka az átlagosnál gyakoribb döntésképtelenség válasz is, melyet szintén a férfi mond ki. Ez utalhat arra, hogy a férfi abban az esetben is elvárja a partnere alkalmazkodását, ha ő maga nem képes teljesíteni a feladatot, abban elakad. A nő szubmisszív viselkedésével pedig

idomul, a vezető szerepet és a döntéshozást nem vállalja át, így, a partnerek összejátszása által sok esetben nem tud megszületni a közös válasz.

A válaszok színvonalát tekintve a vulger válaszok voltak a leggyakoribbak mind a két csoport esetében. Kiugranak azonban bizonyos értékek: a közösen létrehozott és az egyéni kreatív válaszokban a vizsgált csoport férfijai jeleskedtek, míg a vizsgált csoport női tagjai több regresszív záróválaszt adtak, mint társaik. A Kast (1998) által említett dinamikára hívnám itt föl a figyelmet: esetében az eredetileg pozitív anyakomplexusú férfi partnerei csodálatában kívánt fürdeni. Mintámban a férfiak kreatív záróválaszai párhuzamba állíthatóak azzal az intellektuális csillogással, melyet Kast az esetismertetés során leírt. A vizsgált csoport nőtagjainak egyszerű és regresszív záróválaszai kiváló kontrasztot adnak a férfiak jó színvonalú válaszaikhoz, tovább emelve azok intellektuális szárnyalását.

Az affiliációs jegyek tekintetében a legtöbb változó esetében nem mutatkozott szignifikáns eltérés a két csoport között. Eltérés tapasztalható azonban a partnert és a javaslatokat érő kritika, illetve a humor változóknál. A kontrollcsoport inkább a partner javaslatait, míg a vizsgált csoport magát a partnert, annak személyiségét és tulajdonságait illetve kritikával. Ezek a kritikák elsősorban a nőktől irányultak a férfiak felé. Ebből két dologra is következtethetünk: az első, hogy a körülményes párkapcsolatokban könnyen lehet, hogy nehezen különül el a partner rossznak ítélt cselekedete és a partner „rosszasága”. Fejlődéslélektani területeken ismert az a jelenség, amikor a szülő a gyermek nem helyénvaló cselekedetét azzal bünteti, hogy „rossz vagy” a „rosszat tettél” kijelentés helyett (Cole, 2006). Feltételezhető, hogy a körülményes párkapcsolatban élő nők túlkorlátozó, sokszor bántalmazó anyjuktól ilyen jellegű megjegyzéseket kaptak, s ezeket a mintákat felnőtt korukban, párkapcsolatukban is működtetik. A feltételezést alátámaszthatja az a tény, hogy a szerető családi háttérből származó kontrollcsoport esetében ilyen jelenség nem volt tapasztalható.

A szimbolikus jegyek közül egyedül a szimmetria-reakcióknál mutatkozott jelentős eltérés a két csoport között. A vizsgált csoport tagjai között (főleg a férfiak körében) magasabbnak bizonyult a szimmetria, és egyben tükör válaszok aránya. Ez utalhat a pár között fennálló erős összetartozási és hasonlósági érzésre ugyanúgy, mint egy esetleges nárcisztikus jellegű kollúziós működésre, mivel az ilyen párok jegyzőkönyvében magas arányú a tükör-reakciók száma (Kiss és társai, 2007).

A Rorschach táblákon mutatott szimpátia és antipátia választások szintén eltérőek voltak a két csoport esetében. A kontrollcsoport elsősorban az V. és X. táblát találták szimpatikusnak,

mindkettő arra mutat, hogy jelen helyzetükkel (realitás, V. tábla) elégedettek, továbbá a jövőtől (X. tábla) is pozitív kimenetelt várnak. A vizsgált csoport leggyakrabban a VIII. és X. táblát választották szimpatikusnak, mindkettőt a színes, mozgalmas volta miatt. A VIII. tábla felszólító jellege az érzelmi alkalmazkodás, emocionális viszonyulás, kontrollált érzelmek és érzelmi kötődés. A táblával való szimpátia esetükben összefüggésben állhat a nem racionális alapú párválasztással. A korkülönbséggel kapcsolatos problémák után kérdezve számos esetben felmerült az a mozzanat, hogy logikusan végiggondolva nem tűnt kecsegtetőnek a kapcsolat, a partnerek intenzív érzelmei azonban mégis belehajtották őket a kapcsolatba. Megemlítendő továbbá az a momentum, amit a szimmetria-reakciók kapcsán már leírtam korábban: feltételezhető, hogy a partnerek közötti mély érzelmi kötődés, az erős összetartozás érzés az a tényező, ami a VIII. táblával való szimpátiát okozza.

Az antipátia-választások tekintetében a kontrollcsoport számára az I. és IV., a korkülönbséges csoportnak pedig a IV., VI. és X. es táblák bizonyultak a legkevésbé szimpatikusnak. A IV. tábla felhívó jellege az autoritás, apához való viszony és a szorongások. A korábbiak során már fény derült arra, hogy a korkülönbséges pároknál mind a nő, mind a férfi esetében gyakran hiányzott az apafigura – nem csoda hát, ha ezzel a témával kapcsolatosan szorongásaik, ellenérzéseik támadnak. A X.-es, azaz a jövőtábla fenyegető mivolta a korkülönbséggel kapcsolatos kétségek miatt mutatkozhat meg: a korban benne járó párok körében már felmerülhet a kérdés: meddig marad az idősebb fél egészséges, meddig tarthat még a kapcsolatuk?

A VI. táblával kapcsolatos jellemzők tárgyalása külön bekezdést érdemel. A VI. tábla felső része fallikus, alsó vaginális szimbolikát rejt, globálisan tehát kettős szex-szimbólum, a szexualitás megtestesítője. Az antipátia-választás erősen összefügghet a szex-táblán tanúsított bizonytalan, regresszív viselkedéssel. A vizsgált csoport tagjai ezen a táblán halmozott bizonytalanságot, elakadásokat, néhány esetben döntésképtelenséget is mutattak, mely mindenképpen a szexuális élet problémáira adhat következtetést. A tény meglepő, hiszen az interjúk során több pár számolt be arról, hogy kapcsolatuk kezdetben csak szexuális viszonynak indult, és meg sem fordult a fejükben, hogy később komoly párkapcsolattá alakul majd. Az ok véleményem szerint szintén a dominanciaviszonyban, illetve az idősebb fél szülőpótló szerepében keresendő. A túl domináns partner, aki meghatározza párja életét, gyakran kerülhet lélektanilag „szülői” szerepbe, a másikat ezáltal „gyerek”szerepbe kényszerítve. Amennyiben ez a helyzet gyakran megismétlődik – márpedig a vizsgált csoport párpai esetében a jellemző működésmód ez – akkor a helyzet előhozhatja belőlük a saját szüleikkel való érzelmi konfliktusaikat, ezáltal párjukon keresztül újraélik azokat. Ennek

következménye lehet a szexuális kedv és élet csökkenése vagy megszűnése, hiszen rejtetten érvényesülni kezd az inceszt tabu. Freud (1913) szerint az inceszt kísértéseket, azaz a családtagok, különösképp szülők által érzett szexuális vonzalmat represszálni, elfojtani szükséges. Bár az elképzelés mára kicsit túlhaladott, mégis magyarázhatja a szexuális élet hiányát ezekben a párkapcsolatokban.

Negyedik hipotézisemben a párkapcsolati elégedettséget hasonlítottam össze csoportjaimban. A korkülönbséges csoport szignifikánsan elégedettebb kapcsolatával a kontrollcsoportnál, így valószínűsíthető, hogy ezek a kapcsolatok tartósak is maradnak. A kapcsolatban tehát függetlenül attól, mennyire polarizáltak az erőviszonyok, sok esetben pedig (például a szimmetria-reakciók által) elmosódni látszanak a felek közötti határok, a párok mégis elégedettek tűnnek ezzel a kapcsolati működéssel. Annak ellenére, hogy az esetelemzésben bemutatott pár nárcisztikus kollúziós működésű, nem merném, és nem is tisztem megállapítani az ilyen párkapcsolatok esetében a „diagnózist”. Tény, hogy vannak olyan működési mozzanatok, melyek utalhatnak a kollúziós működésre, azonban számos, a Közös Rorschach Vizsgálat alapján is jól funkcionáló párral volt szerencsém fölvenni a vizsgálatot. Így a hipotézisben a kollúzióval kapcsolatban föltesztelt kérdés eldöntetlenül marad.

Végezetül elmondható, hogy a vizsgált csoport tagjai számára nem is maga a korkülönbség, hanem az ezzel kapcsolatos fogadtatás okozott nehézségeket a környezet részéről. A beszámolókból kiderült, hogy számos esetben a családtagok, rokonok, munkatársak próbálták meg szétválasztani a párt, tehát annak ellenére, hogy a médiában egyre gyakrabban vállalják föl hírességek is a korkülönbséges kapcsolatokat, mégis a társadalom vegyes fogadtatásban részesíti őket. A vizsgált párojaimat azonban a külső ellenállás még inkább egységgé kovácsolta, és engedtessek meg zárásként klisével élnem, de „a szerelem mégis legyőzött minden határt”.

7. Összefoglalás, kitekintés

Vizsgálatomban a nagy korkülönbséges párokat hasonlítottam össze olyan párokkal, akik között nincs korkülönbség. A kutatás számos kérdésre kiterjedt, s megpróbált egyszerre kvantitatív és kvalitatív szempontokat szem előtt tartani. Az eredményekből kiderült, hogy a korkülönbséges párok gyermekkorukat túlkorlátozó, kevés szeretetet nyújtó anyával éltek le, melynek későbbi párválasztásukra és párkapcsolati működésükre komoly hatása lehet.

A teszteredményekből egyértelművé vált a polarizált dominanciaviszony a korkülönbséges párok tagjai között, a domináns, már-már elnyomó férfiak mellett sok esetben találunk alárendelő, gondoskodó nőt. A Közös Rorschach Vizsgálat rámutatott néhány működésmódbeli jellegzetességekre ezekben a párkapcsolatokban: a döntéshozás férfi-irányba tolódására, a nő visszahúzódására és regresszív viselkedésére, a döntéshozás kiegyensúlyozatlanságára. Fény derült arra a tényre is, hogy a szexualitás témaköre ezekben a párkapcsolatokban problematikus. Mindezek ellenére a párok tagjai maximálisan elégedettek kapcsolatukkal, így érzelmileg stabil kapcsolatokról beszélhetünk.

Kitekintésként említeném a kutatás párterápiában való alkalmazhatóságát. A Közös Rorschach Vizsgálat eredményeit az interjú során elhangzottakkal összevetve látható, hogy sok esetben a dominanciával kapcsolatos működés látens módon történik, ezen kívül a szexuális életben nagy valószínűséggel adódhatnak nehézségek. Ha valamilyen oknál fogva egy ilyen pár érkezik a párterapeuta rendelőjébe, nem árt tisztában lennie azzal, hogy az ilyen kapcsolatokban a dominancia-játék szubtilisebbnek mutatkozik az átlagosnál.

Korlátok:

Az interjú, a Közös Rorschach Vizsgálat és a fölvetett három teszt számos lehetőséget tartogat még magában, melyek az idő rövidsége és a dolgozat korlátozott terjedelme miatt a tanulmánynak nem képezik részét. A lehetőségek kiaknázása, a Közös Rorschach tesztek további, kvalitatív elemzése mindenképpen további kutatást, munkát igényel majd.

Korlátként volt jelen a Közös Rorschach Vizsgálatban való járatlanságom, mely megnehezítette a kvalitatív elemzést, továbbá rengeteg időt és energiát emésztett fel a módszer kutatás közbeni tanulása. Emiatt elképzelhetőnek tartom, hogy a jegyzőkönyv jelölésekben hibákat ejthettem, azonban igyekeztem a tőlem telhető legjobban teljesíteni a feladatot, melyben nagy segítségemre volt konzulensem is.

Korlátozó tényező továbbá a minta kis száma, illetve az a tény, hogy a vizsgálatot valószínűleg csak azok a párok vállalták el, ahol a felszínen nincsenek komoly problémák, ezért kutatásom csak egy korlátozott szempontot nyújthat a korkülönbséges kapcsolatok megértéséhez, a lehetséges problémák feltárásához.

Irodalomjegyzék

- Atkinson MP, Glass BL. "Marital Age Heterogamy and Homogamy, 1900 to 1980" *Journal of Marriage and the Family*. 1985;47:685–91.
- Bagdy, E. (2002). *Párkapcsolatok dinamikája. Interakciódinamikai vizsgálatok a Közös Rorschach teszttel*. Animula Kiadó, Budapest.
- Bagdy, E., Baktay, G., Mirnics, Zs. (2006). *Pár- és családi kapcsolatok vizsgálata*. Bölcsész Konzorcium, Budapest
- Bakó, T., Kulcsár, E. (2005): Funkcionális meddő házaspárok kapcsolati kollúziójának vizsgálata Közös Rorschach teszttel. *Psychiatria Hungarica* 20 (2), 112-125.
- Berardo FM, Appel J, Berardo DH. (1993). Age Dissimilar Marriages: Review and Assessment" *Journal of Aging Studies*. 1993;7:93–106.
- Bereczkei, T. (2003). *Evolúciós pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Bereczkei, T. & Csanaky, A. 1996 Mate choice, marital success, and reproduction in a modern society. *Ethol. Sociobiol.* 17, 17–35. (doi:10.1016/0162-3095(95)00104-2)
- Block, J., & Robins, R. (1993). A longitudinal study of consistency and change in self-esteem from early adolescence to early adulthood. *Child Development*, 64, 909–923.
- Buda, B., Szilágyi, V. (1988). *Párválasztás. A partnerkapcsolatok pszichológiája*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Buss, D. M. 1989 Sex differences in human mating preferences: evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behav. Brain Sci.* 12, 1–49.
- Cole, M., Cole, S., R. (2006). *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1985). *The NEO Personality Inventory: Manual*. Odessa, FL: PAR-Psychological Assessment Resources.
- Drefahl, S. (2010). How Does Age Gap Between Partners Affect Their Survival? *Demography*, 2010 May; 47(2): 313-326.

- Erikson, E. H. (1991). *A fiatal Luther és más írások*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Forgács, J. (2003). *Az érzelmek pszichológiája*. Kairosz Könyvkiadó, Budapest.
- Freud, S. (1913). *Totem és Tabu*. Hermit Könyvkiadó, Budapest, 2011.
- Gattis, S., K., Berns, S., Simpson, L., E., Christensen, A. (2004). Birds of a Feather or Strange Birds? Ties Among Personality Dimensions, Similarity, and Marital Quality. *Journal of Family Psychology*, Vol. 18, No.4., 564-574.
- Hátszegi, E. (2011). *A párkapcsolattal rendelkező serdülő lányok vizsgálata a szülői bánásmód és a szenzoros élménykeresés függvényében*. Fejlődéslélektan műhelymunka, Károli Gáspár Református Egyetem.
- Helle, S., Lummaa, V., Jokela, J. (2008). Marrying women 15 years younger maximized men's evolutionary fitness in historical Sami. *Biology Letters* (2008) 4, 75-77
- Hendrick, S., S.(1988). Relationship Assessment Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, Feb 1988, Vol. 15, No. 1, 137-142.
- Houts, R. M., Robins, E., & Huston, T. L. (1996). Compatibility and the development of premarital relationships. *Journal of Marriage & the Family*, 58, 7–20.
- Kast, V. (1998). *Apák-lányok, anyák-fiúk. A szülőkomplexustól az önálló személyiségig*. Park Kiadó, Budapest.
- Kelly, E. L., & Conley, J. J. (1987). Personality and compatibility: A prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 27–40.
- Kiss, D., Bagdy, E., Vargha, A. (2007). *Kollúzív viszonyminták és kapcsolati folyamatdinamika feltárása Közös Rorschach Vizsgálattal*. in: Bagdy, E., Mirnics, M., Vargha, A. (2007): *Egyén, pár, család*. Animula Kiadó, Budapest.
- Klohn, E. C., & Mendelsohn, G. (1998). Partner selection for personality characteristics: A couple-centered approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 268–278

Luo, S., Klohnen, E. C. (2005). Assortative Mating and Marital Quality in Newlyweds: A Couple-Centered Approach. *Journal of Personality and Social Psychology* 2005, Vol. 88, No.2, 304-326.

Luy M. “Die geschlechtsspezifischen Sterblichkeitsunterschiede—Zeit für eine Zwischenbilanz” [Sex differences in mortality—Time to take a second look] *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie*. 2002;35:412–29.

Lukács, D. (2004). *Nőiség, szexualitás, freudizmus*. Animula Kiadó, Budapest.

Rodhe-Dachser, Ch. (1990). Über töchterliche Existenz. Offene Fragen zum weiblichen Ödipuskomplex. *Zeitschrift für psychosomatische Medizin und Psychoanalyse*, 36:303-315.

Robins, R. W., Caspi, A., & Moffitt, T. E. (2000). Two personalities, one relationship: Both partners' personality traits shape the quality of their relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 251–259.

Szilágyi, V. (2006). *Szexualpedagógia. Szexuális egészségnevelés*. Athaeneum, Budapest.

Soltész, K. (é.n.). *Meddő párok párkapcsolati dinamikájának vizsgálata*. Szakdolgozat, Eötvös Lóránd Tudományegyetem.

Tóth I., Gervai J. (1999): Szülői bánásmód kérdőív (H-PBI): A Parental Bonding Instrument (PBI) magyar változata. *Magyar Pszichológiai Szemle* 1999.LIV. 4.,551-566.

Winch, R. F. (1958). *Mate-Selection*. Harper, New York.

Zetner, M., R. (2005). Ideal Mate Personality Concepts and Compatibility in Close Relationships: A Longitudinal Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, Volume 89 (2), August, p 242-265.

Mellékletek

1. Milyen családban nevelkedett 16 éves koráig?

- a) teljes családban
- b) anya nélkül (ha igen, mióta?)
- c) apa nélkül (ha igen, mióta?.....)
- d) nevelőszülővel (ha igen, mióta?)

2. Milyennek jellemezné a kapcsolatot édesapjával első 16 életévében?

.....

.....

.....

2. H - PBI

Az alábbi állítások különféle szülői nézeteket és viselkedési formákat sorolnak fel. Kérjük, hogy a gyermekkori emlékei (első 16 év) alapján minden egyes sorban jelölje be, hogyan jellemezhető az ön édesanyja / nevelőanyja / édesapja / nevelőapja. Az egyes állításokat négyféleképpen értékelheti:

NJ: nagyon jellemző - ha az állítás pontos

ÁI: általában igaz - ha az állítás nagyjából helytálló

AG: alig - ha az állítás kevésbé igaz rá

EN: egyáltalán nem - ha az állítás egyáltalán nem illik rá

Az édesanyja/nevelőanyjával kapcsolatban:

Kérdés	NJ	ÁI	AG	EN
1; Meleg, barátságos hangon beszélt hozzám.				

2; Kevesebbet segített, mint amennyire szükségem lett volna.				
3; Engedte, hogy azt tegyem, amihez kedvem volt.				
4; Érzelmileg hideg volt hozzám.				
5; Úgy éreztem, hogy megérti a problémáimat, gondjaimat.				
6; Gyengéd volt velem.				
7; Szerette, ha én döntöttem a dolgaiban.				
8; Nem akarta, hogy felnőtté váljak.				
9; Igyekezett mindenben irányítani.				
10; Mindent tudni akart a magánügyeimről.				
11; Szerette velem megbeszélni a dolgokat.				
12; Gyakran mosolygott rám.				
13; Úgy bánt velem, mintha egészen kisgyerek lennék.				
14; Nem értette, hogy mit szeretnék, vagy hogy mire van szükségem.				
15; Engedte, hogy döntsek a saját dolgaiban.				
16; Éreztette, hogy a terhére vagyok.				
17; Meg tudott vigasztalni, ha valami bántott				
18; Nem sokat beszélgetett velem.				
19; Igyekezett függő, önállótlan helyzetben tartani.				
20; Úgy éreztette, hogy nélküle nem tudnék gondoskodni magamról.				
21; Annyira engedett szabadjára, amennyire akartam.				

22; Annyit engedett eljárni otthonról, amennyit akartam.				
23; Túlzottan óvott mindentől.				
24; Nem dicsért meg.				
25; Hagyta, hogy úgy öltözködjem, ahogy nekem tetszik.				

Az édesapja/nevelőapjával kapcsolatban:

Kérdés	NagyonJ	Ált. Igaz	Alig	E. Nem
1; Meleg, barátságos hangon beszélt hozzám.				
2; Kevesebbet segített, mint amennyire szükségem lett volna.				
3; Engedte, hogy azt tegyem, amihez kedvem volt.				
4; Érzelmileg hideg volt hozzám.				
5; Úgy éreztem, hogy megérti a problémáimat, gondjaimat.				
6; Gyengéd volt velem.				
7; Szerette, ha én döntöttem a dolgaimban.				
8; Nem akarta, hogy felnőtté váljak.				
9; Igyekezett mindenben irányítani.				
10; Mindent tudni akart a magánügyeimről.				
11; Szerette velem megbeszélni a dolgokat.				
12; Gyakran mosolygott rám.				
13; Úgy bánt velem, mintha egészen kisgyerek lennék.				
14; Nem értette, hogy mit szeretnék, vagy hogy mire				

van szükségem.				
15; Engedte, hogy döntsek a saját dolgaiban.				
16; Éreztette, hogy a terhére vagyok.				
17; Meg tudott vigasztalni, ha valami bántott				
18; Nem sokat beszélgetett velem.				
19; Igyekezett függő, önállótlan helyzetben tartani.				
20; Úgy éreztette, hogy nélküle nem tudnék gondoskodni magamról.				
21; Annyira engedett szabadjára, amennyire akartam.				
22; Annyit engedett eljárni otthonról, amennyit akartam.				
23; Túlzottan óvott mindentől.				
24; Nem dicsért meg.				
25; Hagyta, hogy úgy öltözködjem, ahogy nekem tetszik.				

Kapcsolati Elégedettség Kérdőív (Hendrick, 1988)

Arra kérjük, az 1-től 5-ig terjedő skálán értékelje kapcsolatának egyes jellemzőit!

1. Partnere mennyire felel meg az Ön elvárásainak, szükségleteinek?

Kevésbé 1	2	Közepesen 3	4	Teljesen 5
--------------	---	----------------	---	---------------

2. Összességében mennyire elégedett kapcsolatával?

Elégedetlen 1	2	Közepesen elégedett 3	4	Nagyon elégedett 5
------------------	---	-----------------------------	---	-----------------------

3. Más párokhoz viszonyítva milyen az Ön partnerkapcsolata?

Rossz 1	2	Átlagos 3	4	Kiváló 5
------------	---	--------------	---	-------------

4. Milyen gyakran kívánja, hogy bárcsak sose találkozott volna jelenlegi partnerével?

Soha 1	2	Időről időre 3	4	Igen gyakran 5
-----------	---	-------------------	---	-------------------

5. Mennyire felel meg ez a kapcsolat annak, amit Ön kezdetben várt tőle?

Kevésbé 1	2	Közepesen 3	4	Teljes mértékben 5
--------------	---	----------------	---	-----------------------

6. Mennyire szereti Ön a partnerét?

Kevésbé 1	2	Átlagosan 3	4	Nagyon 5
--------------	---	----------------	---	-------------

7. Sok vagy kevés probléma jellemzi a kapcsolatukat?

Nagyon kevés 1	2	3	4	Nagyon sok 5
-------------------	---	---	---	-----------------

Ebben a kérdőívben azt szeretnénk megtudni, hogy Ön hogy érzi magát. Ezért arra kérjük, jelölje meg a skálán mindig azt az értéket, amit helyesnek érez. A skála középpontja a 0, és balra is, jobbra is három értéket tér ki.

0 = Ön úgy gondolja, hogy viselkedése **más emberekhez képest** nem feltűnő. A 0 tehát azt jelenti, hogy ez a magatartás, illetve beállítódás más emberekhez képest középén áll. (Például az 1. kérdés esetében ez azt jelenti, Ön úgy érzi, hogy más emberekhez képest sem türelmesnek, sem türelmetlennek nem érzi magát, ezért a 0-t jelöli meg. Ha úgy véli, hogy ettől eltérően viselkedik, az eltérés mértékében és irányában jelölje meg az 1, 2 vagy 3 értéket.)

1. Az a benyomásom inkább türelmetlen vagyok	3 2 1 0 1 2 3	inkább türelmes.
2. Azt hiszem, inkább keresem	3 2 1 0 1 2 3	inkább kerülöm a társaságot.
3. Úgy becsülöm, nekem inkább az a fontos, hogy másokat irányítsak	3 2 1 0 1 2 3	hogy mások irányítsanak.

4. Azt hiszem, hogy külső életkörülményeim változása erősen kihatna lelkiállapotomra	3 2 1 0 1 2 3	alig hatna ki rá.
5. Az a benyomásom, hogy inkább ritkán	3 2 1 0 1 2 3	nagyon gyakran töprengek a problémáimon.
6. Úgy vélem, inkább arra hajlok, hogy lenyeljem a mérgeket	3 2 1 0 1 2 3	hogy a mérgeket valahogy lereagáljam.
7. Az a benyomásom, hogy nagyon fontos	3 2 1 0 1 2 3	alig fontos számomra, hogy túltegyek másokon.
8. Azt hiszem, kevésbé tartom magam	3 2 1 0 1 2 3	rendkívül szorongónak tartom magam.
9. Az a benyomásom, hogy mások általában inkább rendkívül elégedettek a munkateljesítményemmel	3 2 1 0 1 2 3	inkább elégedetlenek.
10. Azt hiszem, másokhoz inkább különösen sok	3 2 1 0 1 2 3	különösen kevés a bizalmam.
11. Az a benyomásom, nagyon sokat mutatok	3 2 1 0 1 2 3	nagyon keveset mutatok szeretetvágyamból.
12. Azt hiszem, inkább kerülöm	3 2 1 0 1 2 3	inkább keresem a kapcsolódást valaki másához.
13. Azt hiszem, másokhoz képest inkább jól tudok	3 2 1 0 1 2 3	inkább rosszul tudok bánni a pénzzel.
14. Ritkán tartom magam	3 2 1 0 1 2 3	gyakran tartom magam nagyon levertnek.
15. Az a benyomásom, általában sokat adok	3 2 1 0 1 2 3	nagyon keveset adok ki magamról.
16. Úgy becsülöm, inkább nehezen sikerül	3 2 1 0 1 2 3	inkább könnyebben sikerül megszerettetnem magamat.
17. Azt hiszem, nekem könnyebb	3 2 1 0 1 2 3	inkább nehéz hosszú időn át kötődnöm más emberekhez.

18. Azt hiszem, az igazsággal inkább nagyvonalú	3 2 1 0 1 2 3	inkább túlságosan részlethű vagyok.
19. Az a benyomásom, hogy inkább gyakran	3 2 1 0 1 2 3	inkább ritkán indulok ki magamból.
20. Azt hiszem, kortársaimmal összehasonlítva viselkedésem alapján inkább fiatalabbnak tűnök	3 2 1 0 1 2 3	inkább idősebbnek.
21. Az a benyomásom, hogy inkább kevésbé vagyok rendes	3 2 1 0 1 2 3	inkább túlságosan rendes vagyok.
22. Úgy becsülöm, különösen gyakran kerülök	3 2 1 0 1 2 3	különösen ritkán kerülök összetűzésbe más emberekkel.
23. Azt hiszem, inkább arra állítottam be, hogy értéktelennek	3 2 1 0 1 2 3	értékesnek tartanak.
24. Az az érzésem, hogy az életben mindent nagyon komolyan veszek	3 2 1 0 1 2 3	inkább a könnyebb végéről fogok meg.
25. Azt gondolom, hogy más emberektől nagyon távol érzem magam	3 2 1 0 1 2 3	inkább nagyon közel.
26. Azt hiszem, másokkal összehasonlítva nekem nagyon sok	3 2 1 0 1 2 3	inkább nagyon kevés fantáziám van.
27. Azt hiszem, alig szentelek	3 2 1 0 1 2 3	nagy figyelmet szentelek annak, hogy szépen nézzek ki.
28. Azt hiszem, inkább nehezemre esik	3 2 1 0 1 2 3	Inkább könnyű másokkal szorosan együttműködnöm.
29. Azt gondolom, ritkán teszek magamnak	3 2 1 0 1 2 3	mindig szemrehányásokat teszek magamnak.
30. Azt hiszem, egy partnernek rendkívül sok	3 2 1 0 1 2 3	kevés szeretetet tudok adni.
31. Azt hiszem, másokkal összehasonlítva különösen simulékony	3 2 1 0 1 2 3	különösen önfejlő vagyok.

32. Azt hiszem, viszonylag ritkán	3 2 1 0 1 2 3	viszonylag gyakran aggódom erősen más emberekért.
33. Az a benyomásom, inkább rosszul sikerül	3 2 1 0 1 2 3	inkább jól sikerül érvényesíteni az érdekeimet az élet harcmezején.
34. Azt hiszem, másokkal összehasonlítva a szerelemben intenzív	3 2 1 0 1 2 3	kevésbé átélő vagyok.
35. Azt hiszem, nekem nagyon jó	3 2 1 0 1 2 3	nagyon rossz színészi képességeim vannak.
36. Azt hiszem, hogy engem általában inkább erősnek	3 2 1 0 1 2 3	inkább gyengének tartanak.
37. Az a benyomásom, nekem nagyon nehéz	3 2 1 0 1 2 3	nagyon könnyű vonzónak tűnni mások szemében.
38. Azt hiszem, másokhoz képest nekem nagyon könnyű	3 2 1 0 1 2 3	inkább nehéz kitartani valami mellett.
39. Azt hiszem, nekem nagyon nehéz	3 2 1 0 1 2 3	nagyon könnyű elengednem magam.
40. Úgy érzem, az ellenkező neműekkel felszabadultan viselkedem	3 2 1 0 1 2 3	nagyon feszélyezetten.

Ebben a kérdőívben azt szeretnénk megtudni, hogy **Ön milyennek tartja a párját**. Ezért arra kérjük, jelölje meg a skálán mindig azt az értéket, amit helyesnek érez. A skála középpontja a 0, és balra is, jobbra is három értéket tér ki.

0 = Ön úgy gondolja, hogy a párja viselkedése **más emberekhez képest** nem feltűnő. A 0 tehát azt jelenti, hogy ez a magatartás, illetve beállítódás más emberekhez képest középén áll. (Például az 1. kérdés esetében ez azt jelenti, Ön úgy érzi, hogy a párja más emberekhez képest sem türelmesnek, sem türelmetlennek nem mondható, ezért a 0-t jelöli meg. Ha úgy véli, hogy a párja ettől eltérően viselkedik, az eltérés mértékében és irányában jelölje meg az 1, 2 vagy 3 értéket.)

1. Az a benyomásom, inkább türelmetlen	3 2 1 0 1 2 3	inkább türelmes.
--	---------------	------------------

2. Azt hiszem, inkább keresi	3 2 1 0 1 2 3	inkább kerüli a társaságot.
3. Úgy becsülöm, neki inkább az a fontos, hogy másokat irányítson	3 2 1 0 1 2 3	hogy mások irányítsák őt.
4. Azt hiszem, hogy külső életkörülmények változása erősen kihatna a lelkiállapotára	3 2 1 0 1 2 3	alig hatna ki rá.
5. Az a benyomásom, hogy inkább ritkán	3 2 1 0 1 2 3	nagyon gyakran töpreng a problémáin.
6. Úgy vélem, inkább arra hajlik, hogy lenyelje a mérgét	3 2 1 0 1 2 3	hogy a mérgét valahogy lereagálja.
7. Az a benyomásom, hogy nagyon fontos	3 2 1 0 1 2 3	alig fontos számára, hogy túltegyen másokon.
8. Azt hiszem, kevésbé tartja magát	3 2 1 0 1 2 3	rendkívül szorongónak tartja magát.
9. Az a benyomásom, hogy mások általában inkább rendkívül elégedettek a munkateljesítményével	3 2 1 0 1 2 3	inkább elégedetlenek.
10. Azt hiszem, másokhoz inkább különösen sok	3 2 1 0 1 2 3	különösen kevés a bizalma.
11. Az a benyomásom, nagyon sokat mutat	3 2 1 0 1 2 3	nagyon keveset mutat a szeretetvágyából.
12. Azt hiszem, inkább kerüli	3 2 1 0 1 2 3	inkább keresi a kapcsolódást valaki máshoz.
13. Azt hiszem, másokhoz képest inkább jól tud	3 2 1 0 1 2 3	inkább rosszul tud bánni a pénzzel.
14. Úgy becsülöm, ritkán tartja magát	3 2 1 0 1 2 3	gyakran tartja magát nagyon levertnek.
15. Az a benyomásom, általában sokat ad	3 2 1 0 1 2 3	nagyon keveset ad ki magáról.
16. Úgy becsülöm, inkább nehezen sikerül	3 2 1 0 1 2 3	inkább könnyebben sikerül megszerettetnie magát.

17. Azt hiszem, neki könnyebb	3 2 1 0 1 2 3	inkább nehéz hosszú időn át kötődnie más emberekhez.
18. Azt hiszem, az igazsággal inkább nagyvonalú	3 2 1 0 1 2 3	inkább túlságosan részlethű.
19. Az a benyomásom, hogy inkább gyakran	3 2 1 0 1 2 3	inkább ritkán indul ki magából.
20. Azt hiszem, kortársaival összehasonlítva viselkedése alapján inkább fiatalabbnak tűnik	3 2 1 0 1 2 3	inkább idősebbnek.
21. Az a benyomásom, hogy kevésbé	3 2 1 0 1 2 3	inkább túlságosan rendes
22. Úgy becsülöm, különösen gyakran kerül	3 2 1 0 1 2 3	különösen ritkán kerül összetűzésbe más emberekkel.
23. Azt hiszem, inkább arra állítódott be, hogy értéktelennek	3 2 1 0 1 2 3	értékesnek tartják.
24. Az az érzésem, hogy az életben mindent nagyon komolyan vesz	3 2 1 0 1 2 3	inkább a könnyebb végéről fog meg.
25. Azt gondolom, hogy más emberektől nagyon távol érzi magát	3 2 1 0 1 2 3	inkább nagyon közel.
26. Azt hiszem, másokkal összehasonlítva neki nagyon sok	3 2 1 0 1 2 3	inkább nagyon kevés fantáziája van.
27. Azt hiszem, alig szentel	3 2 1 0 1 2 3	nagy figyelmet szentel annak, hogy szépen nézzen ki.
28. Azt hiszem, inkább nehezeére esik	3 2 1 0 1 2 3	inkább könnyű másokkal szorosan együttműködni.
29. Azt gondolom, ritkán tesz magának	3 2 1 0 1 2 3	mindig szemrehányásokat tesz magának.
30. Azt hiszem, egy partnernek rendkívül sok	3 2 1 0 1 2 3	kevés szeretetet tud adni.
31. Azt hiszem, másokkal összehasonlítva különösen simulékony	3 2 1 0 1 2 3	különösen önfejű.
32. Azt hiszem, viszonylag ritkán	3 2 1 0 1 2 3	viszonylag gyakran aggódik erősen más

		emberekért.
33. Az a benyomásom, inkább rosszul sikerül	3 2 1 0 1 2 3	inkább jól sikerül érvényesítenie az érdekeit az élet harcmezején.
34. Azt hiszem, másokkal összehasonlítva a szerelemben intenzív	3 2 1 0 1 2 3	kevésbé átélő.
35. Azt hiszem, neki nagyon jó	3 2 1 0 1 2 3	nagyon rossz színészi képességei vannak.
36. Azt hiszem, általában inkább erősnek	3 2 1 0 1 2 3	inkább gyengének tartják.
37. Az a benyomásom, neki nagyon nehéz	3 2 1 0 1 2 3	nagyon könnyű vonzónak tűnni mások szemében.
38. Azt hiszem, másokhoz képest neki nagyon könnyű	3 2 1 0 1 2 3	inkább nehéz kitartani valami mellett.
39. Azt hiszem, neki nagyon nehéz	3 2 1 0 1 2 3	nagyon könnyű elengedni magát.
40. Úgy érzem, az ellenkező neműekkel felszabadultan viselkedik	3 2 1 0 1 2 3	nagyon feszélyezetten viselkedik.

1. számú melléklet: Párkapcsolati interjú

Kedves X, Y!

Köszönöm, hogy részt vesznek a vizsgálatomban. Elsőként a párkapcsolatukról és annak történetéről fogom Önöket kérdezni. A kérdésekre bármelyikük válaszolhat.

Bemelegítésként az adataikat fogom megkérdezni. Ezek nem a beazonosításukat szolgálják, csupán az én kutatásomat segítik.

Tehát:

- Mennyi idősök Önök? Mi a végzettségük? Mi a foglalkozásuk? Mióta tart kapcsolatuk? Vannak-e esetleg gyerekeik? Ha igen, mennyi idősök? Házasok? Ha igen, mióta?

Köszönöm. Most a megismerkedésükről, illetve közös életükről fogom kérdezni Önöket.

- Mikor, hol és hogyan ismerkedtek meg egymással? Mi tetszett meg a másikban, mi fogta meg Önöket? Ki kezdeményezett? Milyen pozitív élményeik vannak a „kezdeteikről”?
- Milyen tulajdonságokat értékelték a másikban, mivel volt esetleg problémájuk? Ezek hogyan változtak mostanáig?
- Biztosan vannak közös érdeklődési köreik. Melyek ezek?
- Hogyan töltik el szabadidejüket? Melyek a közös, és melyek az egyéni időtöltések?
- Vannak-e közös (családi) rítusaik?
- Munka-párkapcsolat összhangot hogyan találják meg, kielégítőnek találják-e? Mivel elégedettek, mivel nem?

Lehet, hogy az Önök környezetében is voltak olyan emberek, akik értetlenül álltak a nagy korkülönbség kapcsán.

- Önök szerint milyen a kapcsolatuk?
- Milyen hatással van rá a nagy korkülönbség? (erről mind a ketten nyilatkozzanak)
- Voltak-e esetleg kezdetben (vagy később) nehézségek a korkülönbség kapcsán? Jelent-e bármi nehézségek a jövőre nézve?

Köszönöm. Most a családi és baráti kapcsolataikról fogom Önöket kérdezni.

- Barátok – közös barátok, egyéni barátok. Hogyan teremtettek ezen a téren összhangot (milyen változásokat tett szükségessé a párkapcsolat keletkezése, illetve az időben hogyan változott mindez)
- Barátaik hogyan fogadták a kapcsolatukat?
- Család - Hogyan fogadta családjuk a kapcsolatukat. Voltak-e esetleg konfliktusok ezzel kapcsolatban? Tartják-e a kapcsolatot családjaikkal? Ha igen, kikkel? Milyen a viszonyuk, milyen gyakran látogatják őket?

Köszönöm. Most a párkapcsolati életükkel, döntéseikkel kapcsolatos kérdéseket fogok feltenni.

- Hogyan jellemeznék a saját párkapcsolatukat – ki-ki három jelzőt (egymástól függetlenül, papírra írva)
- Vannak-e családi szerepek? Ki hogyan látja a saját szerepét és a partnerét a családban?
- Hogyan szoktak döntéseket hozni? Van-e vezető, ki milyen téren érzi magát kompetensnek? Esetleges egyet nem értések?
- Vetélkedés - van-e olyan terület, ahol esetleg küzdelem folyik az irányításért? Mikor, milyen esetben? (Példa)
- Családon kívül esetleg még ki kapcsolódik be a családi döntésekbe? Mikor, mit szoktak vele megbeszélni?
- Családunk/párkapcsolatunk rejtett szabályai, értékei – melyek azok, amelyeket feltétlenül fontosnak tartanak, amely nélkül ezt a párkapcsolatot nem éreznék jónak – mindenki mondjon hármat (lehet függetlenül, de nem muszáj).
- Érzelmek a kapcsolat kezdetén – hogyan változtak azóta? Ki-ki miben fejlődött, együtt miben fejlődtek? Hogyan támogatták egymást, esetleg miben nem tudták.

Fejlődés, közös történet

- Hogyan támogatják egymás fejlődését? Egymást is jellemezzék.
- Minden pár életében előfordulnak nehéz időszakok, problémák. Az Önök életében volt-e erre konkrét példa. Mikor? Hogy oldódtak meg?

- Kritikus életesemények (költözés, gyermek születése, stb.) Hogyan kezelték a stresszt közösen? Mit tudtak adni egymásnak? Mi volt az, ami esetleg kevésbé ment jól?
- A mostani, változó körülmények számos okot adnak a stresszre. Önöket milyen fontos stresszhelyzetek érintik jelenleg? Hogyan kezelik őket egyénileg, és együtt? Mit tudnak ezen a téren adni egymásnak?
- Minden családban előfordulnak viták, konfliktusok. Vannak-e Önöknél olyan területek, melyben nem szoktak egyetérteni? Melyek ezek? Kinek-kinek milyen a konfliktuskezelési stílusa? Egymásét is jellemezzék.
- Vannak-e célok, tervek a kapcsolattal összefüggésben? Ha igen, milyenek, van-e konkrét időtervhez kötve. Képzeljék el a kapcsolatukat néhány év múlva!
- Néha előfordul, hogy a párok kapcsolatok krízisbe kerülnek. Az Önök életében volt-e erre példa? Ha igen, lehetőség szerint részletesen meséljék el (nyitott kérdések, tükrözés, beszélgetés, empátia...!)

Végül: Mindketten meséljenek el (egymástól függetlenül) egy olyan pillanatot, amely a kapcsolatukban változást hozott (pozitív értelemben). Minél részletesebben, élményszerűbben...! (Nyitott kérdések, aktív hallgatás)